Savonlinna Enonkoski

KaMu-ohjelma

Kiusaamisen vastainen toimintamalli

Roosa Rönn, Hanna Alenius, Tanja Hämäläinen, Kimmo Jaatila, Taija Vuo (2026)

Sisällysluettelo

Alkusanat 4

Savonlinnan kaupungin ja Enonkosken kunnan kiusaamisen vastainen toimintamalli 5

Mitä on kiusaaminen? 6

Kiusaamisen muotoja 7

Kiusaamisen merkkejä 9

Roolit kiusaamistilanteessa 11

Kiusaamisen vaikutukset 14

Kiusaaminen on rikos 14

Koulun toimintasuunnitelma 17

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet 18

Miksi kiusaamiseen puuttuminen on vaikeaa? Miksi toiset puuttuvat kiusaamiseen ja toiset eivät? 21

Kiusatun henkilön kohtaaminen 23

Kiusaajan kohtaaminen 25

Koulun ja kodin välinen yhteistyö kiusaamistapauksissa 28

Esimerkkikysymyksiä keskustelun tueksi 31

Jälkihoito 36

Yhteistyö viranomaisten kanssa 37

LIITTEET 38

Kiusaamisraportointilomakkeet 46

Linkkejä 52

Lähteet 54

Alkusanat

Hyvä koulu- ja työyhteisö tuntuu heti, kun astut sisään. Ilmassa on luottamusta, turvallisuutta ja tunnetta, että täällä jokainen saa olla oma itsensä. Hyvä yhteisö on täynnä toisiaan kunnioittavia persoonia ja sitä luonnehtivat sitoutuminen ja vahva yhdessä tekemisen kulttuuri.

Yhteisöllisyys koostuu vuorovaikutuksesta, yhdessä olemisesta ja tekemisestä, henkilökohtaisesti merkittävistä suhteista ja yhteenkuuluvuudesta. Tervehditään, katsotaan silmiin ja kuunnellaan oikeasti, ollaan kiinnostuneita toisesta. Opettajat, esihenkilö ja muut koulun toimijat eivät ole vain etäisiä auktoriteetteja, vaan rinnalla kulkijoita – niitä jotka ohjaavat, kannustavat ja uskovat.

Elämäntäyteisessä yhteisössä tapahtuu päivittäin ihmisten välistä kanssakäymistä, toisista välittämistä ja oppimista. Hyvässä yhteisössä virheitä ei pelätä. Niitä pidetään oppimisen välineinä, ei epäonnistumisen merkkeinä. Uskalletaan kokeilla, kysyä ja kehittyä. Ja kun joku onnistuu, ilo jaetaan – ei kilpaillen, vaan yhdessä juhlistaen.

Arki ei ole täydellistä, eikä tarvitsekaan olla. Mutta vaikeina hetkinä pidetään toisista kiinni ja välitetään. Ongelmista puhutaan avoimesti ja niitä ratkotaan yhdessä. Ketään ei jätetä yksin.

Yhteisöllisyyteen liittyy terveys, hyvinvointi ja yhdessä tekemisen ilo, jotka synnyttävät luottamusta ja yhdessä luomisen ilmapiirin. Tällaisessa ympäristössä syntyy enemmän kuin hyviä tuloksia. Siellä syntyy merkitystä, yhteenkuuluvuutta ja rohkeutta kasvaa ihmisinä.

Työryhmämme haluaa välittää kaikille Savonlinnan seudun kouluille Kaikki Mukaan (KaMu) -toimintamallin kautta, että kiusaamisen ehkäisy alkaa arjesta. Se alkaa siitä, miten kohtelemme toisiamme koulussa, luokassa, ryhmässä, porukassa, ja ylipäätään elämässä. Lopulta on kyse hyvin yksinkertaisista asioista.

Katsele toista niin kuin haluat, että sinua katsellaan.
Puhu toiselle niin kuin haluat, että sinulle puhutaan.
Kuuntele toista niin kuin haluat, että sinua kuunnellaan.
Tee toiselle niitä tekoja, joita haluaisit itsellesi tehtävän.
Yksinkertaista, eikö totta?

(positiivarit.fi)

Savonlinnan kaupungin ja Enonkosken kunnan kiusaamisen vastainen toimintamalli

Kiusaaminen on asia, josta puhutaan paljon, mutta silti se koskettaa yhä monia meistä. Se on valitettavasti edelleen arkipäivää monille lapsille, nuorille ja aikuisille. Jokaisella meistä on oikeus tuntea olonsa turvalliseksi, mutta silti kiusaaminen rikkoo tätä oikeutta joka päivä.

Kiusaaminen ei ole vain yksittäinen teko, vaan se on monimutkainen sekä monin tavoin ilmenevä ja piiloteltu ilmiö, joka vaikuttaa merkittävästi niin yksilön kuin koko yhteisön hyvinvointiin. Kiusaaminen on kokemus, joka voi vaikuttaa ihmiseen syvästi ja jättää jälkiä, joskus todella pitkäksi aikaa - niin kiusattuun, kiusaajaan kuin koko yhteisöön. Kiusaaminen on vakava ongelma, johon meidän täytyy puuttua. On tärkeää, että pysähdymme pohtimaan, mistä kiusaamisessa on kyse ja miten voimme estää sitä.

Kiusaamisen ehkäisemiseksi tarvitaan tietoisuutta, yhteistyötä ja toimivia keinoja. Tämän vuoksi kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen on kehitetty erilaisia toimintamalleja. Savonlinnan kaupungin ja Enonkosken kunnan kiusaamisen vastaisessa mallissa tarkastellaan kiusaamista ilmiönä sekä esitellään KaMu eli Kaikki mukaan -ohjelma, jonka tavoitteena on ehkäistä ja vähentää kiusaamista, tukea kaikkien hyvinvointia, edistää jokaisen oikeutta turvalliseen koulupäivään sekä vahvistaa suvaitsevaa ilmapiiriä.

Kiusaamisen ehkäiseminen ei ole yhden ihmisen tehtävä. Se on koko koulun yhteinen vastuu. Kun kaikki pitävät kiinni yhdessä sovituista asioista ja sitoutuvat yhteisiin arvoihin, syntyy ympäristö, jossa kiusaamiselle ei löydy eikä anneta tilaa.

Savonlinnan kaupungin KaMu-ohjelma on kehitetty vuonna 2016 ja se on päivitetty ensimmäisen kerran vuonna 2020. Tämä on KaMu-mallin toinen päivitys.

Mitä on kiusaaminen?

Kiusaaminen syntyy tilanteissa, joissa toisia ei kohdella tasavertaisesti tai joissa hiljaisesti hyväksytään loukkaava käytös. Kiusaaminen ei tapahdu vain yhdessä paikassa. Sitä voi esiintyä koulussa, harrastuksissa, työpaikoilla, julkisissa tiloissa sekä yhä useammin myös verkossa – näkyvästi tai piilossa. Tämä tekee siitä vaikeammin havaittavan. Kiusaamiseen on entistä tärkeämpää puuttua kaikissa ympäristöissä ja tilanteissa.

Kun puhutaan koulukiusaamisesta, se on tahallista ja tietoista henkistä ja/tai fyysistä kiusaamista, jonka yksi tai useampi koululainen kohdistaa yhteen ja samaan uhriin koulussa tai koulumatkalla. Yleisesti kiusaaminen luokitellaan pitempään jatkuvaksi toiminnaksi, mutta yksikin kerta riittää, jos kiusattu tuntee olonsa epämiellyttäväksi ja ahdistuneeksi. Kiusattu oppilas on jollakin tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Kahden tasaväkisen oppilaan välinen tappelu tai riitely ei ole koulukiusaamista.

Riidat, erimielisyydet ja vitsailu kuuluvat elämään, mutta ne eroavat kiusaamisesta siinä, että ne ovat usein hetkellisiä eikä niiden kohteeksi joudu jatkuvasti yksi ja sama oppilas. Aina, kun oppilas kokee tulevansa kiusatuksi tai toiminta menee liian pitkälle, koulun aikuisten tehtävänä on selvittää tilanteet niin, ettei kenenkään tarvitse tuntea oloaan turvattomaksi koulussa.

Kiusaaminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan siihen liittyy valtasuhteita. Kiusaaminen on usein seurausta valtasuhteiden väärinkäytöstä, ja se voi liittyä moniin eri tekijöihin, kuten sosiaaliseen asemaan, sukupuoleen, etnisyyteen, varallisuuteen tai moniin muihin tekijöihin.

Kiusaamisen muotoja

Henkinen väkivalta on ehkä yleisin ja näkyvin kiusaamisen muoto. Sitä voi tapahtua kahden kesken tai julkisesti. Henkinen väkivalta on tahallista toisen psyykkisen hyvinvoinnin vahingoittamista, kontrollointia ja alistamista, joka ei jätä fyysisiä jälkiä, mutta murentaa itsetuntoa ja turvallisuuden tunnetta.

- Nimittely ja haukkuminen
- Matkiminen
- Pilkkaaminen, vitsailu ja jatkuva "läpän heitto"
- Naurunalaiseksi tekeminen, jatkuva arvosteleminen, nolaaminen toisten edessä
- Sanaton viestintä, ilmeily ja ilveily, epäystävälliset katseet, kaikenlainen sanaton haukkuminen
- Vuorovaikutusnormien rikkominen, esim. tervehtimättä tai vastaamatta jättäminen
- Ulkoistaminen ryhmistä
- Sivuuttaminen ja huomiotta jättäminen

Painostava vallankäyttö murentaa uhrin uskoa itseensä. Se voi aiheuttaa muun muassa yksinäisyyttä ja ahdistusta sekä sairastuttaa uhriksi joutuneen.

- Uhkailu väkivallalla, vahingon teolla tai jopa tappamisella
- Manipulointi ja uhkailu: valehtelu ja pelottelu
- Puhumattomuus eli "mykkäkoulu"
- Kiristäminen
- Syyllistäminen ja syyttäminen
- Kontrollointi ja muista eristäminen: tekemisten tarkkailu ja estäminen, sosiaalisten suhteiden rajoittaminen
- Pakottaminen tekoihin
- Rahan kiristäminen

Fyysinen kiusaaminen voi olla näkyvää, mutta myös salakavalasti ja piilossa tapahtuvaa. Kiusaaja käyttää yleensä fyysisistä voimaa uhriaan kohtaan.

- Töniminen, lyöminen, potkiminen, nipistely, kamppaaminen
- Häpäiseminen fyysisesti: toisen ulkonäön, vaatetuksen tai liikkumisen vähättely, tukasta vetäminen, epävarmuudelle nauraminen

Haitanteko kiusaamisessa tarkoittaa tahallista ja toistuvaa toimintaa, jonka tavoitteena on aiheuttaa toiselle pahaa mieltä ja harmia.

- Tavaroiden piilottelu, vahingoittaminen ja varastaminen
- Ikävät puheet ja juorut toisen selän takana

Some-kiusaaminen on sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista, häirintää tai loukkaavaa käytöstä.

- pilkkaavat tai uhkaavat viestit
- juorujen tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen
- valokuvien luvaton ottaminen, niiden manipulointi ja levittäminen
- toisen nimellä esiintyminen esimerkiksi keskusteluryhmissä ja/tai nettipeleissä
- sulkeminen ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle
- salasanojen huijaaminen
- pilapuhelut

Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua, sanallista, sanatonta tai fyysistä seksuaalisväritteistä käytöstä, joka loukkaa toisen henkilön koskemattomuutta ja luo nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin.

- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- nimittely, härskit puheet, törkypuheet, kaksimieliset vitsit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- pornoaineistot, seksuaalisesti värittyneet kirjeet, sähköpostit, tekstiviestit tai puhelinsoitot
- fyysinen koskettelu
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- raiskaus tai sen yritys

Sukupuoleen perustuva häirintä voi ilmetä esimerkiksi seuraavin tavoin:

- halventava puhe toisesta sukupuolesta
- toisen sukupuolen alentaminen
- koulukiusaaminen silloin, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen

Syrjintä

Tarkoittaa ihmisen huonompaa tai epäasiallista kohtelua, jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden tai tai ryhmään kuulumisen perusteella. Näitä ovat: ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto ja vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy kuten raskaus, ulkonäkö tai sosioekonominen asema.

Kiusaamisen merkkejä

Kiusaamisen merkit voivat ilmetä monin eri tavoin, ja ne voivat vaihdella fyysisistä, psyykkisistä ja emotionaalisista reaktioista käyttäytymisen muutoksiin. Kiusaaminen ei ole aina ilmeistä ja näkyvää, joten sen merkkejä voi olla vaikea havaita. Kiusaamisen tunnistaminen vaatii herkkyyttä ja tarkkaavaisuutta ympäristön ja käyttäytymisen muutoksen suhteen.

Merkkejä kiusaamisesta voivat olla esimerkiksi:

1. Fyysiset väkivallan merkit
   Jos kiusaaminen on fyysistä ja sen seurauksena on jollain tavalla tullut fyysisiä vammoja, nämä merkit voivat näkyä suoraan yksilössä.
   - Mustelmat, naarmut ja haavat: Kiusatulla voi olla jälkiä, joita hän ei osaa selittää tai jotka eivät ole järkeviä
   - Päänsärky, vatsakivut, pahoinvointi, väsyneisyys: Kiusaaminen voi aiheuttaa stressiä, joka ilmenee fyysisinä oireina

2. Käyttäytymisen ja mielialan muutokset
   Kiusatun olemuksessa tai käyttäytymisessä tapahtuu muutos
   - Vetäytyminen ja sosiaalinen eristäytyminen: Kiusattu voi alkaa vetäytyä perheestään, ystävistään ja muista sosiaalisista tilanteista. Hän voi alkaa vältellä paikkoja, joissa on aiemmin ollut aktiivinen.
   - Alentunut itsetunto ja itsearvostus: Kiusaamisen kohteeksi joutunut saattaa alkaa uskoa, että hän ei ole arvokas tai ei ansaitse tulla kohdelluksi hyvin
   - Ahdistuneisuus, alakuloisuus, masentuneisuus, pelokkuus, mielialan vaihtelut, itkuherkkyys ja itsetuhoisuus
   - Ärtyneisyys ja aggressiivisuus
   - Kaveripiirin vaihtuminen

3. Koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvät haasteet
   Kiusaaminen voi vaikuttaa suoraan opiskeluun ja koulunkäyntiin, koska stressi ja ahdistus vievät voimia ja huomiota muista asioista.
   - Heikentynyt keskittymiskyky: Kiusattu oppilas saattaa keskittyä huonosti koulutöihin ja läksyihin, koska hänen mielensä on kuormittunut ja huolissaan kiusaamisesta.
   - Koulukielteisyys, motivaation heikentyminen, opintojen laiminlyönti ja kouluarvosanojen laskeminen: Kiusattu saattaa jättää tehtäviä tekemättä tai saada yhtäkkiä huonoja arvosanoja, koska hänellä ei ole energiaa tai motivaatiota keskittyä koulunkäyntiin.
   - Lisääntyneet poissaolot: Kiusattu saattaa alkaa vältellä koulua ja jäädä pois tunneilta ja tapahtumista, jotka voivat altistaa hänet kiusaamiselle.
   - Oppilas pysyttelee mieluiten aikuisten lähettyvillä kuin viettää aikaa muiden oppilaiden kanssa
   - Tavarat ja vaatteet katoavat tai rikkoutuvat

4. Fyysinen hyvinvointi ja hyvät elintavat heikkenevät
    - Ruokailuun liittyvät haasteet: syömishäiriöt (liiallinen syöminen tai anoreksia), ruokailutilanteiden karttaminen
    - Univaikeudet
    - Kehon muutokset

5. Henkinen ja emotionaalinen ahdistus
    - Pelkotilat ja ahdistus: Kiusattu saattaa pelätä kouluun menemistä, osallistua sosiaalisiin tapahtumiin, puhua ihmisille tai jopa pelätä yksinoloa.
    - Itsesyyttely ja syyllisyys: Kiusatulla voi olla vääristynyt käsitys itsestään ja hän voi syyttää itseään kiusaamisesta.
    - Toivottomuus: Kiusaaminen voi aiheuttaa tunteen siitä, että tilanne ei koskaan parane. Kiusattu voi kokea, ettei hänellä ole ulospääsyä tai hän ei koskaan saavuta oikeudenmukaisuutta.

6. Sosiaalisten suhteiden heikkeneminen
    - Ystävyyssuhteiden menettäminen ja yksinäisyyden kokeminen: Kiusattu saattaa kokea olevansa hylätty tai eristetty ystävistä, mikä voi osaltaan vahvistaa hänen kokemustaan yksinäisyydestä.
    - Luottamuksen puute: Kiusattu voi alkaa epäillä muiden ihmisten motiiveja ja menettää luottamuksen ympärillään oleviin.
    - Ystävien ja perheen välttteleminen: Kiusattu ei halua, että muut huomaavat hänen ahdistustaan tai joutuvat osaksi kiusaamisen kierrettä.
    - Vapaa-ajan harrastuksista pois jääminen

7. Tunteiden ja käyttäytymisen piilottaminen
   Kiusaamisen kohteeksi joutuvat voivat myös peitellä tunteitaan ja käyttäytymistään niin, että ympäristön on vaikea huomata, että jokin on vialla.
    - Valehtelu ja salaaminen: Kiusattu voi kertoa, että kaikki on hyvin, vaikka todellisuudessa hän kärsii. Hän saattaa vältellä kertomasta kokemastaan kiusaamisesta, koska pelkää tulla enemmän eristetyksi tai pidetyksi heikkona.
    - Ulkoisesti “normaali” käytös: Kiusattu voi käyttäytyä “normaalisti” tai “roolia” esittäen, mutta sisäisesti hän saattaa kamppailla ahdistuksen ja henkisen kivun kanssa.

8. Kiusaamisen aiheuttama jatkuva jännitys
    - Pitkittynyt jännitys ja hermostuneisuus: ilmenee usein jopa pienissä arkipäivän tilanteissa
    - Vähentynyt rentoutuminen sekä lisääntynyt valppaus ja herkkyys: kokoaikainen uusien uhkien tai loukkausten havainnointi, mikä vie energiaa ja estää rentoutumisen

Roolit kiusaamistilanteessa

Kiusaamisessa on useita rooleja, jotka muodostavat yhdessä kiusaamisen ympäristön. Kiusaaminen ei tapahdu vain yksilötasolla, vaan siihen liittyy usein koko ryhmän dynamiikka. Usein kiusaaminen on seurausta siitä, että ryhmä hyväksyy tai jopa kannustaa siihen, vaikka kiusaaminen ei ole aina ole suoraa tai näkyvää.
Kiusaamisen dynamiikassa ei ole kyse vain kiusaajan ja kiusatun välisestä suhteesta, vaan siihen voi liittyä myös sivustakatsojia, puolustajia ja muita, jotka vaikuttavat tilanteen kulkuun. Kiusaaja on ilmeisin osapuoli, mutta kiusatun, sivustakatsojien ja puolustajien roolit ovat yhtä tärkeitä kiusaamiseen liittyvien ilmiöiden ymmärtämisessä. Tärkeää on tunnistaa nämä roolit ja puuttua niihin, jotta kiusaaminen saadaan loppumaan. **Kaikki eivät ole vastuussa kiusaamisesta, mutta kaikki ovat vastuussa sen lopettamisesta!**

KIUSAAJA

Kiusaaja on henkilö, joka suorittaa kiusaamista. Hän aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää tai jopa pakottaa muita mukaan kiusaamiseen. Hän on se, joka tekee loukkaavia, väheksyviä tai väkivaltaisia tekoja toisia kohtaan. Kiusaaja voi toimia yksin tai osana ryhmää. Kiusaajalla on valta ja kontrolli, ja hänen toimintansa voi vaihdella sanoista fyysisiin tekoihin.

Kiusaajan motiivit voivat olla moninaiset. Kiusaaja saattaa etsiä valtaa ja keinoja hallita muita. Hän voi käyttää toisen alistamista itsevarmuutensa tai asemansa vahvistamiseen. Jos kiusaaminen tapahtuu ryhmässä, kiusaaja voi toimia muiden hyväksynnän vuoksi ja saada siitä itselleen sosiaalista etua tai huomiota. Kiusaajan toiminnan takana voi olla myös turhautumisen tunteita ja epävarmuutta. Kiusaaja on voinut olla jossakin vaiheessa elämässään itsekin uhri ja kiusattu ja käyttää toisten kiusaamista keinona käsitellä omia tunteitaan. Jos kiusaaja on kasvanut ympäristössä, jossa kiusaaminen on tavallista tai hyväksyttyä, hän saattaa toistaa sitä osana omaa käyttäytymismalliaan.

KIUSATTU

Kiusaaminen kohdistuu kiusattuun. Uhrin tai kiusatun roolissa oleva oppilas on toistuvan, systemaattisen ahdistelun kohteena. Hän on se, jota loukataan, vähätellään tai alistetaan kiusaamisen eri tavoilla. Kiusattu on yksilö, joka jätetään yksin ja ulkopuolelle tai johon kohdistetaan erityisen voimakasta ja negatiivista huomiota. Jotkut oppilaat tai yksilöt voivat olla erityisen alttiita kiusaamiselle, kuten erityisopetuksessa olevat, maahanmuuttajat, sukupuolivähemmistöt tai vammaiset.

Kiusattu on tilanteessa heikoimmassa asemassa: hän on usein yksin tai vähemmistössä, hänellä on vähemmän valtaa vaikuttaa tilanteeseen ja muiden reaktiot (apu tai hiljaisuus) vaikuttavat voimakkaasti hänen kokemukseensa. Pienikin tuki, esimerkiksi mukaan pyytäminen tai ystävällinen sana, voi merkitä kiusatulle paljon. Muiden rooli kiusatun kannalta on ratkaiseva. Esimerkiksi puolustaja voi puuttua tilanteeseen, vahvistaja voi lopettaa kannustamisen tai sivustaseuraaja voi muuttua auttajaksi.

APURI

Apuri toimii kiusaajan “oikeana kätenä”. Hän ei välttämättä aloita kiusaamista, mutta osallistuu siihen aktiivisesti. Tämä voi näkyä toteutua juorujen tai nolojen kuvien levittämisenä, auttamalla kiusaajaa

keksimään pilkkanimiä, sulkemalla uhri pois ryhmästä yhdessä kiusaajan kanssa tai toimimalla viestinviejänä tai yllyttäjänä.

Apuriksi päädytään usein ilman, että sitä edes tiedostetaan kunnolla. Taustalla voi olla esimerkiksi halu kuulua porukkaan tai olla "suosittujen" puolella, pelko joutua itse kiusatuksi, ajatus, että "tämä on vain vitsiä" tai paine toimia samalla tavalla kuin muut. Apuri vahvistaa kiusaamista käytännössä tekemällä siitä helpompaa ja näkyvämpää. Ilman apureita kiusaaja jää usein yksin, jolloin kiusaaminen voi heikentyä tai loppua nopeammin.

Uhrille apurin toiminta voi tuntua erityisen pahalta, koska kiusaajia on useampi kuin yksi, tilanne näyttää ryhmän hyväksymältä ja luottamus muihin voi heikentyä. Apuri voi muuttaa rooliaan lopettamalla osallistumisen, puolustamalla uhria tai kertomalla tilanteesta aikuiselle.

VAHVISTAJA

Vahvistajan rooli on kiusaamisessa usein huomaamaton, mutta vaikutukseltaan yllättävän suuri. Vahvistaja ei yleensä osallistu kiusaamiseen suoraan, mutta antaa sille "yleisön tuen". Tämä voi näkyä esimerkiksi nauramisena kiusaajan jutuille, hymyilynä tai ilmeillä kannustamisena, huomion antamisena kiusaajalle tai tilanteen seuraamisena kiinnostuneena ilman puuttumista

Vaikka vahvistaja ei itse sanoisi tai tekisi mitään loukkaavaa, hänen reaktionsa voivat kannustaa kiusaajaa jatkamaan. Kiusaaminen tapahtuu usein "yleisön edessä". Vahvistajat antavat kiusaajalle huomiota (joka voi olla kiusaamisen motiivi), tunteen hyväksynnästä ja syyn jatkaa, koska reaktiot palkitsevat. Ilman vahvistajia kiusaaminen menettää usein "yleisönsä" ja voi hiipua.

Vahvistajana toimimisen taustalla voi olla halu kuulua joukkoon, ajatus, että kyse on vain leikistä tai vitsistä, pelko joutua itse kiusatuksi tai epävarmuus siitä, miten tilanteessa pitäisi toimia. Moni vahvistaja ei edes ajattele olevansa osa kiusaamista.

PUOLUSTAJA

Puolustaja on henkilö, joka ei vain ole sivustaseuraaja, vaan astuu esiin puolustaakseen kiusattua, puuttuu aktiivisesti kiusaamiseen ja yrittää estää sen, vaikka se saattaa olla hankalaa ja epämukavaa. Puolustaja pyrkii kääntämään tilanteen kiusaamisen vastakohdaksi – tukemaan oikeudenmukaisuutta ja tasavertaisuutta.

Puolustajalla on valtava vaikutus ja hänen rohkeutensa voi olla se, joka katkaisee kiusaamisen ketjun. Puolustaja ei pelkästään suojele kiusattua, vaan myös viestittää ympäristölle, että kiusaaminen ei ole hyväksyttävää. Puolustaja voi antaa kiusatulle tärkeää tukea ja osoittaa, että kiusattu ei ole yksin.

Puolustaja voi toimia esimerkkinä muille ja näyttää, että kiusaamiseen puuttuminen on oikea tapa toimia. Hän saattaa jopa rohkaista muista puuttumaan kiusaamiseen. Puolustaja voi auttaa kiusattua muun muassa sanomalla kiusaajalle suoraan, että kiusaaminen ei ole ok. Hän voi tukea kiusattua menemällä hänen luokseen, kertoa tilanteesta aikuiselle tai opettajalle tai auttaa kiusattua irtautumaan kiusaamisesta (esim. kutsumalla mukaan muihin ryhmiin tai aktiviteetteihin).

Puolustajalla on suuri vaikutus kiusaamistilanteeseen. Hän voi keskeyttää kiusaamisen ja muuttaa sen kulkua, nostaa esiin kiusaamisen vääräksi tekemällä sen näkyväksi ja tuoda kiusatulle tunteen siitä, ettei

ole yksin ja että hänen tilanteensa on tärkeä. Puolustaja voi myös vaikuttaa muihin herättämällä heidät näkemään kiusaamisen vakavuuden. Ilman puolustajia kiusaaminen voi jäädä jatkumaan pitkään ilman, että siihen puututaan.

Puolustaja ei välttämättä aina tiedä, miten tilanteessa tarkalleen toimisi, mutta tärkeintä on, että hänellä on halu puuttua kiusaamiseen. Puolustaja voi olla kiusatulle myös iso tuki silloin, kun hän ei itse jaksa tai uskalla puuttua tilanteeseen. Puolustaja voi kohdata itse kiusaamista osana kiusatun puolustamista tai tuntea paineita, pelkoa ja epävarmuutta siitä, tekeekö oikean asian. On tärkeää, että puolustaja toimii omien periaatteidensa mukaisesti, vaikka se ei aina olisi helppoa.

ULKOPUOLINEN

Ulkopuolinen on henkilö, joka ei osallistu aktiivisesti kiusaamiseen, mutta ei myöskään puutu siihen. Hän voi nähdä tai kuulla kiusaamisen tapahtuvan, mutta ei toimi tilanteen estämiseksi, ei juurikaan puutu tapahtumiin. Ulkopuolinen näkee kaiken, mutta pysyttelee taustalla ja vaikenee. Samalla hän kuitenkin huomaamattaan hyväksyy ja mahdollistaa kiusaamisen. Ulkopuolinen voi olla esimerkiksi läsnä tilanteessa, mutta ei sano mitään tai tee elettäkään sen estämiseksi. Ehkä hän pelkää puuttua tilanteeseen, koska ei halua tulla itse osaksi tilannetta tai ei tiedä, mitä voisi tehdä tai kuinka auttaa.

Ulkopuoliset voivat olla esimerkiksi muita koulun oppilaita, jotka eivät ole mukana kiusaamisessa, mutta seuraavat tapahtumia sivusta. Ulkopuoliset eivät aina ole tietoisia siitä, että heidän passiivinen roolinsa voi vahvistaa kiusaamista. He voivat pelätä, että joutuvat itse kiusatuiksi, jos puuttuvat tilanteeseen tai ovat epävarmoja siitä, mitä pitäisi tehdä tai miten toimia. Ulkopuoliset voivat ajatella, että kiusaamiseen puuttuminen ei ole heidän tehtävänsä tai heidän ongelmansa.

Sivustaseuraaja ei siis välttämättä ole paha henkilö, mutta hänen passiivinen roolinsa saattaa vaikuttaa siihen, että kiusaaminen jatkuu. Oman toiminnan myötä ulkopuoliset voivat joko ylläpitää tai estää kiusaamista. Ulkopuolisilla on suuri rooli kiusaamisen ehkäisyssä, sillä he voivat katkaista hiljaisen hyväksynnän ketjun, tukea kiusattua tai herättää ympäristön tietoisuuden toiminnan.

Suuri osa oppilaista tulee ryhmässä tiedostamattaan toimineeksi tavoilla, jotka myötävaikuttavat kiusaamisen jatkumiseen – siitäkin huolimatta, että heidän asenteensa yleensä ovat kiusaamisen vastaisia ja he toivovat, että kiusaaminen saataisiin loppumaan. Tästä syystä myös kiusaamisen vastaiset toimet tulisi suunnata koko ryhmään. Kaikki eivät ole vastuussa kiusaamisesta, mutta kaikki ovat vastuussa sen lopettamisesta!

Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaamisella voi olla pitkäaikaisia psykologisia ja emotionaalisia seurauksia niin kiusatulle kuin kiusaajallekin. Kiusatuksi tuleminen ei ole vain hetkellinen kokemus, vaan siitä tekee erityisen traumaattista uhrina olemisen pysyvyys sekä vertaisryhmästä torjutuksi tuleminen. Kiusaaminen jatkuu monien uhrien kohdalla kouluvuodesta toiseen ja jopa sukupolvesta toiseen. Kiusaamiseen liittyy usein kokonaisvaltainen ihmisarvon menetys. Kiusatut oppilaat voivat olla yksinäisiä, he välttelevät sosiaalisia tilanteita, heillä on kielteinen käsitys vertaisista ja he pelkäävät, että heidät arvioidaan aina kielteisesti. Aikuisiässä heillä esiintyy myös luottamuksen puutetta ihmissuhteissa, kasvanut riski tulla kiusatuksi työelämässä sekä läheisyyden pelkoa seurustelusuhteissa.

Kiusaamisella on seurauksensa myös kiusaajille. Toisia kiusaavilla lapsilla ja nuorilla on tutkimuksissa todettu esiintyvän fyysisiä ja psyykkisiä oireita. Jos kiusaaja saa jatkaa kiusaamista kenenkään siihen puuttumatta, on riski, että hän käyttäytyy aggressiivisesti myöhemminkin. Toisia kiusanneiden lasten kehityspolkuja tarkasteltaessa on huomattu, että heillä esiintyy myöhemmin monenlaisia mielenterveyteen ja ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia, kuten aggressiivisuutta seurustelusuhteissa, antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä, päihteiden väärinkäyttöä ja rikollisuutta.

Kiusaaminen on rikos

Perusopetuslaki 29 § 1 mom:

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Kiusaaminen ei ole koskaan vain "leikillistä" tai "pientä kiusaamista", vaan sillä voi olla vakavia seurauksia. Jos kiusaaminen ylittää tietyn rajan, se voi täyttää useita rikosnimikkeitä, kuten loukkauksen, väkivallan, ahdistelun tai uhkailun tunnusmerkistön. Tällöin uhri voi saada oikeutta oikeusjärjestelmän kautta. Vaikka kiusaaminen voi olla rikos, rikosoikeudellisiin toimiin ryhtyminen riippuu usein tilanteen vakavuudesta ja osapuolten halukkuudesta toimia. Jos kiusaaminen on toistuvaa, vakavaa ja kiusaamisen uhri kokee sen olevan rajoja rikkovaa, on tärkeää ottaa yhteyttä viranomaisiin.

Kiusaaja on rikosoikeudellisessa vastuussa, kun hän on täyttänyt 15 vuotta. Se tarkoittaa, että kiusaaja voi saada teostaan rangaistuksena sakkoa tai jopa vankeutta. Myös alle 15-vuotiaan kiusaajan teoista voidaan tehdä rikosilmoitus, jolloin poliisi voi käyttää pakkokeinoja asian tutkimisessa. Jokaisen alle 18-vuotiaan kiusaajan asian selvittelyyn voidaan kutsua mukaan myös lastensuojelu.

Vahingonkorvausvastuulla ei ole ikärajaa. Toisin sanoen myös alle 15-vuotias kiusaaja voidaan tuomita maksamaan vahingonkorvausta kiusatulle, jos kiusaamisesta on aiheutunut vahingonkorvauslain mukaan korvattavaa vahinkoa.

Kaikenikäisiä lapsia voidaan käyttää todistajana rikoksen selvittämisessä. Todistajana toimimisesta ei voi kieltäytyä.

Kiusaaminen voi täyttää jokin seuraavista rikosnimikkeistä (riku.fi)

- **Kotirauhan rikkominen tai törkeä kotirauhan rikkominen**
  kiusaaja häiritsee kiusattua kotirauhan suojaamassa paikassa, kuten kiusatun kotona tai kotipihalla.
- **Viestintärauhan rikkominen**
  kiusaaja häiritsee kiusattua lähettämällä hänelle toistuvasti viestejä tai soittamalla kiusatulle.
- **Salakuuntelu tai salakatselu**
  kiusaaja kuuntelee tai katselee teknisellä laitteella kiusattua ilman tämän lupaa.
- **Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen tai törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen**
  kiusaaja toimittaa lukuisten ihmisten saataville tietoja kiusatun yksityiselämästä. Teolla aiheutetaan kiusatulle vahinkoa tai kiusattuun kohdistuvaa halveksuntaa.
- **Kunnianloukkaus tai törkeä kunnianloukkaus**
  kiusaaja esittää kiusatusta tiedon, joka ei ole totta ja joka aiheuttaa kiusatulle vahinkoa tai kiusattuun kohdistuvaa halveksuntaa. Myös toisen halventaminen esimerkiksi nimittämällä tai haukkumalla on kunnianloukkaus
- **Vapaudenriisto tai törkeä vapaudenriisto**
  kiusaaja estää kiusattua liikkumasta tai eristää tämän ympäristöstä. Vapaudenriistosta on kyse silloin, jos kiusaaja lukitsee kiusatun huoneeseen tai sitoo tämän tai kuljettaa kiusatun jonnekin vastoin kiusatun tahtoa. Vapaudenriistoa on myös yhteydenpidon estäminen.
- **Laiton uhkaus**
  kiusaaja uhkaa kiusattua väkivallalla tai tappamisella.
- **Vainoaminen**
  kiusaaja uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muulla tavalla vainoaa kiusattua niin, että kiusattu kokee pelkoa ja ahdistusta.
- **Pakottaminen**
  kiusaaja pakottaa kiusatun väkivallan tai uhkauksen avulla sietämään, tekemään tai jättämään tekemättä jotakin.
- **Lievä pahoinpitely, pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely**
  kiusaaja tekee kiusatulle väkivaltaa tai vahingoittaa hänen terveyttään, aiheuttaa kiusatulle kipua tai saattaa kiusatun tiedottomaan tilaan päihteillä.
- **Vammantuottamus tai törkeä vammantuottamus**
  kiusaaja aiheuttaa kiusatulle vaikean vamman tai sairauden.
- **Tappeluun osallistuminen**
  kiusaaja osallistuu usean henkilön tappeluun, jonka seurauksena kiusatulle aiheutuu vaikea ruumiinvamma tai sairaus.
- **Vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano**
  kiusaaja aiheuttaa kiusatulle vakavan hengen tai terveyden vaaran.
- **Syrjintä**
  kiusaaja kohtelee kiusattua syrjivästi tämän rodun, alkuperän, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan vuoksi.
- **Lievä vahingonteko, vahingonteko tai törkeä vahingonteko**
  kiusaaja hävittää tai vahingoittaa kiusatun omaisuutta. Esimerkki: Kiusaaja rikkoo toisen omaisuutta (esim. hajottaa kännykän tai repii vaatteet), tönäisee tai lyö toista henkilöä

- **Loukkaus tai solvaaminen sähköisellä viestinnällä**
  henkilöön kohdistuvat solvaavat, uhkaavat tai halventavat viestit sähköpostissa, sosiaalisessa mediassa tai muissa verkkoalustoissa
- **Ahdistelu**
  kiusaaja toistuvasti ahdistelee toista ihmistä esimerkiksi seuraamalla häntä, lähettämällä häiritseviä viestejä tai muuten häiritsemällä toisen elämää.
- **Törkeä kunnianloukkaus**
  jos kiusaaminen on erityisen loukkaavaa tai vakavaa ja se aiheuttaa uhrille merkittävää vahinkoa. Tämä rikos edellyttää, että kiusaaja on erityisen julmasti ja loukkaavasti käyttäytynyt. Esim. kiusaaja levittää valeuutisia tai kuvamateriaalia, joka vahingoittaa uhrin mainetta ja aiheuttaa vakavia henkilökohtaisia ja yhteiskunnallisia seurauksia.
- **Väkivalta**
  jos kiusaaminen sisältää fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä, lyömistä tai muuta kehon vahingoittamista, se voi täyttää väkivaltarikoksen tunnusmerkistön. Tämä voi olla esimerkiksi pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely, riippuen väkivallan vakavuudesta.
- **Kiusaaminen ja lapsen turvattomuus**
  jos kiusaaminen kohdistuu lapseen, se voi täyttää myös lasten turvattomuuteen liittyvät rikokset, erityisesti jos kiusaaja on aikuinen. Tällöin voidaan puhua lasten pahoinpitely tai lasta uhkaavan vaaran aiheuttaminen.
- **Sukupuolinen häirintä**
  Kiusaaminen voi olla myös sukupuolista häirintää, jos kiusaaminen sisältää seksuaalisesti loukkaavaa käytöstä, kommentteja tai tekoja. Tämä voi koskea sekä sanallista että fyysistä häirintää.
- **Seksuaalirikokset**
  esim. koskettelu, puristelu, sively, taputtelu, seksuaalisten viestien tai kuvien lähettäminen, itsensä paljastaminen seksuaalisen kuvan / videon ottaminen, levittäminen tai esittäminen ilman lupaa, rahan tarjoaminen seksuaalisesta teosta. Rangaistuksena voi olla sakkoa tai vankeutta teon vakavuudesta riippuen.

Jokaisen koulun aikuisen velvollisuus on lastensuojelulain 25 § 3 mom nojalla tehdä rikosilmoitus ja lastensuojeluilmoitus, mikäli epäillään lapseen kohdistuvaa pahoinpitelyä tai seksuaalirikosta. Perusopetuslain 29 § 7 mom: Koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Koulun toimintasuunnitelma

Koulun tulee luoda turvallinen ilmapiiri, jotta oppilaat voivat kertoa havaitsemistaan tai kokemistaan kiusaamistilanteista. Oppilaiden on voitava luottaa siihen, että kiusaaminen otetaan vakavasti ja siihen puututaan asiantuntevasti. Jokainen koulussa työskentelevä aikuinen on velvollinen puuttumaan kiusaamiseen. Kiusaamiseen puuttumisella viestitetään, että olemme vastuussa toinen toisistamme ja jokaisella on ihmisarvo, jota ei saa kiusaamisella riistää. Yhteisesti sovitut säännöt, ääneen lausutut ja kirjoitetut periaatteet, auttavat oppilaita muodostamaan itselleen kiusaamista vastustavan asenteen ja myös vanhemmille välittyy tieto siitä, että koulu yhteisönä puuttuu kiusaamiseen.

Kiusaaminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat kulttuuriset ja ympäristölliset tekijät. Koulujen, perheiden ja yhteisöjen kulttuuri voi joko ehkäistä tai tukea kiusaamista. Jos koulussa vallitsee kilpailuhenkinen ilmapiiri tai kiusaaminen nähdään osaksi kasvua, voi se helpommin rohkaista nuoria hyväksymään kiusaamisen. Koulukulttuuri, joka vaalii yhteisöllisyyttä, empatiaa ja inklusiivisuutta, voi puolestaan tehokkaasti estää kiusaamista.

Myös vanhempien asenteet ja käyttäytyminen vaikuttavat suoraan lasten käyttäytymiseen. Lasten ja nuorten käyttäytyminen heijastaa usein aikuisten asenteita ja toimintatapoja. Aikuisilla on suuri rooli – opettajat, huoltajat ja muu koulun henkilökunta voivat vaikuttaa siihen, miten kiusaamiseen suhtaudutaan ja miten sitä torjutaan. Aikuiset, jotka osoittavat empatiaa, oikeudenmukaisuutta ja kunnioitusta toisia kohtaan sekä korostavat toisten kunnioittamista ja erilaisuuden hyväksymistä, voivat toimia positiivisina malleina nuorille. Tämän vuoksi koulun ja kodin välinen yhteistyö kiusaamisen estämiseksi ja vähentämiseksi on erityisen tärkeää.

Jokaisessa koulussa tulee olla kiusaamistapauksia selvittelevä työryhmä, KaMu-tiimi.

Suositus Kamu-tiimin rakenteeksi kouluihin: Kamu-tiimissä tulisi olla edustettuna eri luokka-asteet (alkuopetus, 3-6 luokat ja 7-9 luokat). Kamu-tiimiin tulee varata riittävä henkilöstöresurssi koulun kokoon nähden. Opetuksen järjestäjän ja esihenkilön tulee huolehtia, että KaMu-toimintaan on riittävästi työaikaresurssia.

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen edellyttää positiivista, turvallista ja yhteisöllistä ympäristöä, jossa kaikki tuntevat olonsa arvostetuksi ja tärkeäksi. Asenteet ja toimintamallit, jotka tukevat tervettä vuorovaikutusta, empatiaa ja yhdenvertaisuutta, ovat keskeisiä kiusaamisen ehkäisemisessä. Tällaisen ympäristön luomisessa on tärkeää, että yhteisössä toimitaan ennakoivasti ja johdonmukaisesti.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä korostetaan vuorovaikutus- ja kaveritaitojen oppimista sekä yhteistyötaitoja. Avoin keskustelu, turvallinen ja luotettava ilmapiiri, aikuisten aktiivinen puuttuminen, empatia- ja tunnetaitojen opettaminen, selkeät säännöt ja seuraukset sekä niiden noudattaminen, ratkaisukeskeisyys ja monialainen yhteistyö eri toimijoiden kanssa ovat avainasemassa kiusaamisen vastaisessa työssä / toiminnassa.

Kiusaamista ehkäisevässä ympäristössä on selkeät säännöt ja käytännöt, jotka estävät kiusaamisen ja takaavat, että kaikilla on oikeus turvallisuuteen. Näiden sääntöjen tulee olla kaikkien tiedossa ja niitä tulee noudattaa johdonmukaisesti. Yhteisössä tulee vallita selkeä viesti siitä, että kiusaaminen ei ole hyväksyttävää, kiusaamiseen puututaan ja sen havaitseminen johtaa sovittuihin ja johdonmukaisesti toteutettaviin seuraamuksiin. Kun kiusaamista havaitaan, on tärkeää, että siihen puututaan heti ja tehokkaasti.

Kiusaamisen ehkäiseminen edellyttää myös, että yhteisö tarjoaa keinoja ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen ja mahdollisuuksia muutoksille. On tärkeää, että yhteisössä opitaan ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti ja yhteisvoimin. Myös tunneilmapiirillä ja johtajuudella on suuri vaikutus kiusaamisen ehkäisyssä. Kun kaikki toimivat toisiaan tukevasti, luodaan ympäristö, jossa kiusaaminen ei ole hyväksyttävää.

Koulutukset ja tiedon jakaminen kiusaamiseen liittyvistä asioista ovat erittäin tärkeitä. Koulutuksissa voidaan esimerkiksi käsitellä kiusaamisen tunnistamista, siihen puuttumista tai positiivisen vuorovaikutuksen vahvistamista. Tärkeää on myös tuntea toimintamallit kiusaamisen eri vaiheissa sekä käydä arvopohjaista keskustelua yhteisön muiden jäsenten kanssa. Avoin ja säännöllinen keskustelu kiusaamisen ehkäisystä on tärkeää. Kiusaamisesta tulee puhua niin koulussa kuin kotona avoimesti ja rehellisesti, jotta kaikki yhteisön jäsenet voivat osallistua ennaltaehkäisevään toimintaan. (LIITE 1)

- Keskittyminen ratkaisujen löytämiseen syyttelyn sijasta
- Asennekasvatus: erilaisuuden hyväksyminen, myönteinen asenne, ratkaisukeskeisyys, yhdessä tekeminen, vastuu omasta toiminnasta
- Vuorovaikutustaidot: tervehtiminen, ryhmässä toimiminen, toisen huomioiminen, puhekulttuuri
- Tunne- ja empatiataitojen opettaminen
- Itsetunnon vahvistaminen, positiivinen pedagogiikka
- Päivänavaukset eri aiheista
- Oppilaiden osallisuuden lisääminen (ideoinnit, teemapäivät, vastuuttaminen)
- Oppilaiden, opettajien ja huoltajien tietoisuuden herättäminen ja oman toiminnan tarkkaileminen

- Sitoutuminen kiusaamisen vastaiseen toimintaan eli saada oppilaat, opettajat ja huoltajat oivaltamaan, että jokainen on omalta osaltaan vastuussa ryhmän/yksilön/itsensä hyvinvoinnista ja että jokainen voi siihen omalla toiminnallaan vaikuttaa
- Koulun järjestyssäännöt
- KaMu-tiimi
- Opiskeluhuollon toimivuus
- Turvallisen tilan periaatteet
- Luokan omat säännöt
- Koulun henkilökunta sitoutuu yhteisiin toimintatapoihin kiusaamisen ennaltaehkäisyssä
- Yhteistyö kodin ja koulun välillä
- KaMusta tiedottaminen (oppilas, koti)
- Vanhempainvartit ja arviointikeskustelut
- Kummi- ja tukioppilastoiminta
- Koulun muiden toimijoiden hyödyntäminen (kasvatusohjaaja, nuorisotyöntekijä, kuraattori, koulupsykologi, terveydenhoitaja)
- Yhteiset välituntisäännöt
- Riittävä valvonta välitunti- ja siirtymätilanteissa, välituntiliivit valvojilla
- Aikuisten vastuulla on hyvän ilmapiirin luominen oman luokan sekä koko koulun oppilaiden kesken
- Yhteiset tapahtumat ja teemapäivät
- Luokan tunnit
- Ryhmäyttäminen, oppilaiden tutustuttaminen toisiinsa eri tilanteissa ja eri oppiaineissa
- Ryhmäytymispäivät
- Erilaiset kyselyt: kiusaamis- ja kouluviihtyvyyskyselyt sekä sosiogrammit
- Verkostoituminen eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa (esim. nuorisotoimi, koulupoliisi, seurakunta, vanhempainyhdistys)
- Toimintamalli mukana opetussuunnitelmassa ja lukuvuosisuunnitelmassa
- Tilanteiden dokumentointi (raportit)
- Palautelaatikko (positivisuusboksi)
- Vanhempainillat
- Riittävä koulutus ja tiedon jakaminen kiusaamiseen liittyen: tunne- ja vuorovaikutustaidot, kiusaamisen tunnistaminen, varhainen puuttuminen, kiusaamisen selvittäminen
- Kasvatuskumppanuuden vahvistaminen huoltajien kanssa

Jokaisessa koulussa yhdessä sovittavia asioita

- Miten henkilökunta sitoutetaan kiusaamisen vastaiseen työhön?
- Miten aihetta ylläpidetään jokapäiväisessä koulutyössä?
- Mitkä asiat kaikkien lasten kanssa on käytävä läpi?
- Miten KaMu- tunnit järjestetään ja mitkä ovat painotusaiheet vuosiluokittain?
- Miten meidän koulun arjessa ennaltaehkäistään kiusaamista?
- Miten kiusaamisen ilmi tulemista edistetään?
- Miten kiusaamisesta voi ilmoittaa?
- Miten oppilaille ja huoltajille tiedotetaan koulun toimintamallista?

- Miten oppilaat ja huoltajat osallistetaan kiusaamisen vastaiseen työhön?
- Miten kiusaamiseen tai epäsuoraan kiusaamiseen puututaan?
- Miten koulun aikuisten asiantuntemusta edistetään ja pidetään yllä?
- KaMu-tiimin kokoonpano?
- Miten toimintamallin toteutumista valvotaan?
- Miten tietoa käytännön kokemuksista kartoitetaan?
- Miten ja kuinka usein aikaansaatuja tuloksia arvioidaan?
- Jälkihoito?

Miksi kiusaamiseen puuttuminen on vaikeaa? Miksi toiset puuttuvat kiusaamiseen ja toiset eivät?

Kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen ei ole vain yhden henkilön tai joidenkin toimijoiden tehtävä, vaan koko yhteisön asia. Miksi joskus kuitenkin tuntuu, että kiusaamisen vastainen työ ei houkuttele kaikkia samalla tavalla? Miksi kiusaamiselle käännetään edelleen selkää ja jätetään huomioimatta? Miksi kiusaamista ei saada loppumaan?

Kiusaamiseen puuttumisen tahti ja halukkuus voivat johtua monista eri tekijöistä, jotka liittyvät yksilön arvoihin, ympäristöön, yhteisön kulttuuriin ja persoonallisiin piirteisiin. Kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen vastuulla, mutta aina siihen ei reagoida samalla tavalla. Tätäkin asiaa on hyvä tarkastella yhteisöjen toimintakulttuuria arvioitaessa.

Kyky kokea empatiaa ja myötätuntoa vaihtelee

Jos henkilö ei pysty tuntemaan empatiaa kiusattua kohtaan tai ei osaa asettua hänen asemaansa, voi olla vaikeaa nähdä kiusaamisen vaikutuksia ja ymmärtää niiden vakavuutta. Vaikka monet ihmiset voivat tuntea myötätuntoa kiusattua kohtaan, se ei aina riitä puuttumiseen. On helppoa tuntea sympatiaa, mutta se ei aina tarkoita, että henkilö pystyy tai osaa astua esiin ja toimia tilanteessa. Jotkut voivat myös pelätä, että heidän apunsa ei ole tervetullutta tai että he eivät pysty auttamaan riittävästi.

Tunteiden torjuminen

Jos henkilö on itse kokenut joskus kiusaamista ja tuntee itsensä haavoittuvaksi, hän voi vältellä kiusaamiseen puuttumista peläten omia tunteitaan tai omia kokemuksiaan.

Yhteisön ja ryhmän paineet

Jos ympäristössä vallitsee normi, että kiusaamiseen ei reagoida, voi tämä estää yksilöä puuttumasta asiaan. Ryhmän vaikutus on voimakas tekijä, sillä ihmiset voivat pelätä ulkopuolelle jäämistä tai tulla itse kiusatuiksi, jos he menevät vastoin ryhmän käytäntöjä.

Pelko ja turvattomuus

Pelko on merkittävä syy, miksi osa ihmisistä ei puutu kiusaamiseen. Kiusaaja voi olla uhkaava, ja monet pelkäävät, että he itse joutuvat kiusatuksi, jos puuttuvat tilanteeseen. Kiusaaminen tai kiusaaja saattaa olla niin voimakas, että se luo pelon ilmapiirin, jossa kukaan ei uskalla astua väliin ja jossa yksilöt pelkäävät seurauksia.

Tietämättömyys tai epäselvyys tilanteesta

Joskus kiusaamiseen ei puututa, koska ihmiset eivät tiedä, mikä on kiusaamista tai eivät tiedä, miten kiusaamiseen tulisi puuttua. Joskus ihmiset eivät tunnista kiusaamista tai aliarvioivat sen vakavuuden. Kiusaaminen voi olla hienovaraista, kuten syrjimistä tai sarkastisia kommentteja, joita ei välttämättä ole helppo tunnistaa kiusaamiseksi. Jos kiusaaminen on "vain vitsi" tai osa ryhmän dynamiikkaa, ulkopuoliset voivat ajatella, että ei ole tarpeen puuttua.

Puutteellinen tukiverkosto

Jos henkilö kokee, ettei hän saa riittävästi tukea ympäristöstä, voi olla vaikea saada rohkeutta ja puuttua kiusaamiseen. Jos yksilö kokee olevansa yksin tilanteessa tai yhteisössä ei ole riittävästi avoimuutta, hän saattaa valita olla välinpitämätön, koska ei tiedä, kuinka saada voimaa ja tukea.

Roolimallit ja aiemmat kokemukset

Jos henkilö on kasvanut ympäristössä, jossa kiusaamiseen ei ole puututtu tai jossa siihen on reagoitu heikosti, hän saattaa pitää kiusaamiseen puuttumista vähemmän tärkeänä. Jos henkilö on itse ollut kiusattu eikä ole saanut apua, hän saattaa olla haluton puuttumaan muiden kiusaamiseen, koska ei usko, että tilanteelle voi tehdä mitään. Myös jos perheessä tai koulussa ei ole ollut hyviä esimerkkejä siitä, miten kiusaamiseen voisi puuttua, henkilö saattaa olla epävarma siitä, mitä tehdä ja miten toimia.

Tunne siitä, että tilanne ei kuulu itselle

Joillain ihmisillä voi olla ajatus, että kiusaaminen ei ole heidän asiansa. He voivat ajatella, että on parempi olla puuttumatta, koska tilanne on "toisten ongelma". Tämä voi liittyä myös siihen, että ajattelevat toisen hoitavan asian eivätkä he itse voi tai saa puuttua. Joillain voi olla tunne siitä, että he eivät ole oikeutettuja puuttumaan kiusaamiseen, jos eivät itse ole suoraan mukana tilanteessa.

Omat vuorovaikutustaidot

Omilla vuorovaikutus- ja keskustelutaidoilla on erittäin tärkeä rooli kiusaamistilanteiden käsittelyssä. Hyvät vuorovaikutustaidot voivat tehdä kiusaamistilanteiden selvittämisestä ja ratkaisemisesta paljon helpompaa ja tehokkaampaa, kun taas heikot vuorovaikutustaidot voivat vaikeuttaa puuttumista ja jopa pahentaa tilannetta.

Kiusatun henkilön kohtaaminen

Kiusatun henkilön kohtaaminen on äärimmäisen tärkeä ja herkkä hetki, joka voi vaikuttaa hänen kokemuksiinsa ja siihen, miten hän selviytyy kiusaamisesta. Kohtaamisen tulee olla lämmin, empaattinen ja kuunteleva, jotta kiusattu henkilö voi tuntea olonsa turvalliseksi ja ymmärretyksi. Tärkeintä on, että kiusattu henkilö kokee tulevansa kuulluksi, ymmärretyksi ja tuetuksi. Vältä kiirehtimistä tai syyttelyä, ja anna kiusatulle mahdollisuus kertoa kokemuksistaan omassa tahdissaan. Vahvista, että kiusaaminen on väärin, ja tarjoa selkeitä, konkreettisia tukivaihtoehtoja sekä turvallinen ympäristö, jossa hän voi hakea apua ja ratkaisuja.

Tässä muutamia periaatteita ja käytännön neuvoja kiusatun kohtaamiseen:

1. Luo luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri

Ennen kuin aloitat keskustelun kiusatun kanssa, varmista, että ympäristö on rauhallinen ja luottamuksellinen. Kiusattu henkilö saattaa olla varovainen kertomaan kokemuksistaan, joten on tärkeää, että hän tuntee itsensä kuulluksi ilman pelkoa tuomitsemisesta.

- **Valitse oikea paikka ja hetki**: Valitse paikka, jossa ei ole häiriöitä, ja varmista, että teillä on riittävästi aikaa keskustella rauhassa. Avoin ja turvallinen ympäristö on tärkeä, jotta kiusattu ei tunne oloaan ahdistuneeksi tai araksi.
- **Vahvista luottamusta**: Voit aloittaa keskustelun sanomalla, että olet täällä kuunnellaksesi ja auttaaksesi, jos hän haluaa jakaa. Esimerkiksi:
  "Halusin varata hetken, jos haluat puhua siitä, mitä on tapahtunut. Täällä voit kertoa omista kokemuksistasi, ja voimme yhdessä miettiä, mitä voimme tehdä."

2. Ole empaattinen ja kuunteleva

Kuuntele kiusatun kertomus ilman keskeytyksiä ja älä tuomitse. Kiusaaminen on monille raskas kokemus, ja kiusattu saattaa kokea syyllisyyttä tai häpeää tilanteestaan.

- **Vältä syyttämistä**: Pysy neutraalina ja varmista, että kiusattu ei tunne olevansa vastuussa tilanteesta. Esimerkiksi:
  "Kiusaaminen ei ole koskaan sinun syytäsi. On tärkeää, että kerroit tämän."
- **Näytä ymmärrystä**: Voit käyttää myötätuntoisia ja empaattisia lauseita, kuten:
  "Se kuulostaa todella vaikealta, ja on tärkeää, että kerroit tämän minulle."
  "Olen pahoillani, että olet joutunut kokemaan tuollaista."

3. Kysy avoimia ja tarkentavia kysymyksiä

Avoimet kysymykset auttavat kiusattua ilmaisemaan tunteitaan ja kokemuksiaan. Vältä liian tarkkoja tai syyttävää sävyä sisältäviä kysymyksiä.

- **Avoimia kysymyksiä**:
  "Kerrotko, mitä on tapahtunut?"
  "Miltä tämä tilanne on tuntunut sinusta?" "Miten olet itse toiminut tilanteessa?"
  "Millaisia ajatuksia ja tunteita tämä on herättänyt sinussa?"
  "Miten tämä on vaikuttanut sinuun koulussa/työssä?"

- **Tarkentavia kysymyksiä**:
  "Onko tämä ollut jatkuvaa vai tapahtuiko se vain muutaman kerran?"
  "Onko tämä kiusaaminen tapahtunut vain henkilökohtaisesti vai onko sitä ollut myös verkossa?"
  "Miten olet reagoinut kiusaamiseen?" "Oletko esim. vastannut huuteluun / viesteihin?
  "Oletko itse kiusannut?"

4. Vahvista, että tilanne ei ole hyväksyttävää

Kiusaaminen on aina väärin, ja on tärkeää, että kiusattu henkilö ymmärtää, ettei hän ole vastuussa siitä. Vahvista, että hän ei ole yksin ja että kiusaaminen on aina väärin.

- **Hyväksy kiusatun tunteet**:
  "Se, mitä koet, on täysin ymmärrettävää, ja sinulla on oikeus tuntea näin."
  "Kukaan ei ansaitse tulla kohdelluksi tuolla tavalla, ja se ei ole sinun syytäsi."
- **Varmista kiusatun oikeus turvallisuuteen**:
  "Meidän täytyy varmistaa, että tunnet olosi turvalliseksi, ja minä aion tukea sinua tämän ratkaisemisessa."

5. Älä painosta, mutta tarjoa tukea

Kiusaaminen on usein hyvin henkilökohtainen ja kiusatun itsetuntoa järkyttävä kokemus. Kiusattu voi olla haluton puhumaan heti tai paljastamaan kaikkia tunteitaan.

- **Anna kiusatulle tilaa**:
  "Jos et halua puhua siitä juuri nyt, ei ole kiire. Voit aina tulla puhumaan myöhemmin, kun se tuntuu sinusta sopivalta."
- **Tuki ja apu**:
  "On olemassa henkilöitä, kuten koulupsykologi, joilta voit saada tukea. Voimme miettiä, mitä tukea sinä voisit saada."

6. Keskustele mahdollisista seuraavista askelista

Kun kiusattu on valmis, keskustele, miten tilanne voidaan ratkaista. Tämä voi tarkoittaa tilanteen käsittelyä koulussa, työpaikalla tai kiusaajan kanssa keskustelemista. Voit myös rohkaista kiusattua hakemaan tarvittaessa apua.

- **Ratkaisun ja tuen tarjoaminen**:
  "Haluaisitko, että otamme yhteyttä opettajiin tai muihin aikuisiin, jotta voimme puuttua tähän?"
  "Voimme yhdessä miettiä, mitä voimme tehdä, jotta kiusaaminen loppuu."
  "Haluaisitko, että keskustellaan tämän kiusaajan kanssa tai tuemme sinua jollain muulla tavalla?"

7. Vahvista, että olet hänen tukenaan

Kiusaaminen voi jättää kiusatulle pelon ja epäluottamuksen tunteita. On tärkeää vahvistaa, että hän ei ole yksin ja että hänellä on tukea.

- **Tuen tarjoaminen**:
  "Olen tässä auttamassa sinua, ja teemme yhdessä kaiken tarvittavan, jotta tämä loppuu."
  "Muista, että voit aina tulla juttelemaan, olitpa mitä mieltä tahansa tästä tilanteesta."

8. Varmista jatkoseuranta

Kiusattu voi tarvita tukea myös keskustelun jälkeen. Seurannan avulla voidaan varmistaa, että tilanne etenee oikeaan suuntaan ja että kiusattu saa tarvitsemaansa apua.

- **Jatkuva tuki ja tarkistaminen**:
  "Me voimme tarkistaa tilannetta vielä myöhemmin, jos se tuntuu sinusta hyvältä. On tärkeää, että tiedät, että tämä ei ole unohtunut."
  "Miten voimme varmistaa, että tilanne paranee? Voinko tehdä jotain, jotta olosi olisi parempi?"
  "Millä mielellä olet tämän keskustelun jälkeen?"

Kiusaajan kohtaaminen

Kiusaajan kohtaaminen on yhtä tärkeä osa kiusaamisen käsittelyä kuin kiusatun kohtaaminen. Kiusaajan kohtaaminen on herkkä ja vastuullinen tilanne, joka vaatii tasapainottelua sekä empatian, vastuullisuuden ja käytöksen ymmärrystä. Keskustelun tulisi olla rakentavaa ja tavoitteen tulee olla muutoksen tukeminen. Kiusaajan kanssa käydyssä keskustelussa on keskeistä selvittää syyt, tarjota mahdollisuus ymmärtää oman käytöksen vaikutuksia ja ohjata kiusaajaa kohti vastuullista ja muutosta tukevia ratkaisuja. Tämä kohtaaminen vaatii rauhallisuutta, selkeyttä ja johdonmukaisuutta, sillä kiusaaja saattaa olla puolustuskannalla tai olla tietämätön käytöksensä vakavuudesta.

Tässä on muutamia keskeisiä periaatteita ja käytännön neuvoja kiusaajan kohtaamiseen:

1. Valmistaudu keskusteluun etukäteen

Ennen kuin kohtaat kiusaajan, on tärkeää valmistautua. Keskustelun pitää olla rakentavaa, mutta samalla täsmällistä ja johdonmukaista. Aikuisen tulee olla selkeä ja johdonmukainen siinä, miksi kiusaaminen on väärin ja mitkä sen seuraukset voivat olla.

- Tarkoitus: Varmista, että tiedät, mitä haluat keskustelussa saavuttaa. Tarkoituksena on auttaa kiusaajaa ymmärtämään tekojensa vaikutukset ja saada hänet ottamaan vastuuta käytöksestään.
- Tavoite: Keskustelussa tulisi tavoitella muutosta kiusaajan käyttäytymisessä, mutta myös pohtia mahdollisia syitä, jotka ovat johtaneet kiusaamiseen.

2. Aseta keskustelulle turvallinen ja rauhallinen ympäristö

Kuten kiusatun kanssa, kiusaajan kohtaaminenkin vaatii ympäristön, jossa keskustelu voidaan käydä rauhassa. Aivan kuten kiusattu, myös kiusaaja voi olla jännittynyt tai puolustuskannalla, joten ympäristön tulee olla luottamuksellinen ja avoin.

- **Yksityinen tilanne**: Keskustelu tulisi käydä luottamuksellisesti ja ilman yleisön kuulevia korvia (esimerkiksi muiden oppilaiden, työtovereiden jne. läsnäoloa).

- **Rauhallisuus**: Aikuisen tulee huolehtia siitä, että keskustelu on rauhallinen ja tasapainoinen. Vältä syyttävää tai negatiivista sävyä, sillä kiusaaja voi reagoida puolustautumalla tai väistämällä vastuuta.

3. Aloita keskustelu myönteisellä ja rakentavalla tavalla

On tärkeää, että kiusaaja ei koe keskustelua pelkästään rangaistuksena vaan myös mahdollisuutena ymmärrykseen ja kasvuun. Aluksi voi olla hyödyllistä esittää keskustelu niin, että kiusaaja ymmärtää keskustelun olevan tukea ja muutosta varten.

- **Aloita kysymällä ja kuuntelemalla**:
  "Haluan puhua siitä, mitä on tapahtunut. Voitko kertoa omalta osaltasi, mitä tapahtui ja mitä ajattelit tilanteessa?"
  "Onko jotain, mitä voisit kertoa, joka auttaisi meitä ymmärtämään paremmin, miksi tilanne meni näin?"
- **Myötätuntoinen lähestymistapa**:
  "Miten ajattelet, että tämä tilanne vaikutti toiseen oppilaaseen? Onko mahdollista, että se sai hänet tuntemaan itsensä huonosti?"

4. Selitä, miksi kiusaaminen on väärin

Kun kiusaaja saa mahdollisuuden kertoa oman versionsa tapahtumista, on tärkeää tuoda esille, miksi kiusaaminen on aina väärin ja miten se vaikuttaa kiusattuun ja koko yhteisöön.

- **Vahvista kiusaamisen vaikutuksia**:
  "Se, että haukutaan, syrjitään tai pelotellaan toista, voi vaikuttaa heidän itsetuntoonsa ja hyvinvointiinsa todella vakavasti. Kiusaaminen ei ole vain sanojen tai tekojen takana, vaan sillä on myös syviä tunnevaikutuksia."
- **Yhteisön ja koulu- tai työpaikkayhteisön vaikutus**:
  "Kun kiusaamista sallitaan, se voi vaikuttaa koko yhteisön ilmapiiriin ja siihen, miten ihmiset voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja arvostetuksi."

5. Auta kiusaajaa ymmärtämään omat motiivinsa ja mahdolliset syyt

Kiusaaminen ei aina johdu vain pahantahtoisuudesta. Kiusaajalla voi olla omia haasteitaan, kuten itsetunto-ongelmia, perhesuhteita tai ongelmia omassa elämässään, jotka voivat vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä.

- **Tarkastellaan syitä**:
  "Mikä sai sinut toimimaan näin? Onko jokin asia elämässäsi, joka voi olla vaikuttanut siihen, miksi käytit tätä toimintatapaa?"
- **Empatia ja vastuullisuus**:
  "Miten voimme yhdessä löytää parempia tapoja käsitellä näitä tunteita tai vaikeuksia ilman, että se satuttaa muita?"

-

6. Varmista, että kiusaaja ymmärtää vastuunsa

On tärkeää, että kiusaaja ei vain puolustele käytöstään, vaan hän ottaa vastuun omista teoistaan ja ymmärtää, että kiusaaminen on väärin. Kiusaajalle tulisi antaa mahdollisuus pyytää anteeksi ja oppia, että hänen teoillaan on seurauksia.

- **Vastuun ottaminen**:
  "Mitä voisit tehdä, jotta tämä ei toistuisi? Onko jotain, mitä voisit tehdä, jotta voisit auttaa kiusattua henkilöä tuntemaan olonsa paremmaksi?"
- **Anteeksipyyntö ja sovittaminen**:
  "Voisitko miettiä, miten voisit pyytää anteeksi kiusatulta? Miten voimme yhdessä edistää tilannetta, että tämä ei toistuisi?"

7. Käytä rangaistuksia ja seuraamuksia oikeudenmukaisesti

Vaikka kiusaaminen on vakava asia, rangaistusten tulee olla oikeudenmukaisia ja tasapainoisia. Rangaistuksen tulee olla seuraus kiusaajalle, mutta myös mahdollisuus hänelle ymmärtää tekojen vakavuus ja oppia paremmin käyttäytymään.

- **Selkeät seuraukset**:
  "Kiusaaminen on vakava asia, ja siihen puututaan. Seuraamukset voivat olla esimerkiksi tehtäviä, keskusteluja opettajien kanssa, koulun antamia kurinpitotoimia tai tukikeskusteluja koulun muiden toimijoiden kanssa."
- **Tavoite kasvuun**:
  "Tavoitteena ei ole rangaista, vaan auttaa sinua ymmärtämään, miksi tämä ei ole hyväksyttävää, ja tukea sinua muuttamaan käyttäytymistäsi."

8. Seuranta ja jatkotoimet

Kiusaamista ei voida käsitellä vain yhdellä keskustelulla. Seuranta on tärkeää, jotta voidaan varmistaa, että kiusaaminen ei toistu ja että kiusaaja saa tukea muutokseen. Seurantakertoja on hyvä olla useampia, esimerkiksi kolme.

- **Seurantakeskustelut**:
  "Tarkistetaan tämä tilanne uudelleen myöhemmin. Miten sinulla menee, ja onko kiusaaminen loppunut? Onko jotain, mitä voimme tehdä, jotta sinulla olisi paremmat mahdollisuudet toimia oikein?"
- **Jatkuva tuki**:
  "Miten voimme yhdessä varmistaa, että kiusaaminen ei toistu, ja että löydämme parempia tapoja olla toisten kanssa?"

Koulun ja kodin välinen yhteistyö kiusaamistapauksissa

Koulun ja kodin välinen yhteistyö kiusaamistapauksissa on erittäin tärkeää, sillä kiusaaminen vaikuttaa sekä lapsen koulu- että kotielämään, ja molempien osapuolten yhteistyö voi merkittävästi parantaa tilanteen ratkaisemista ja ehkäistä kiusaamisen toistumista. Koulun ja kodin välinen yhteistyö voi luoda turvallisemman ja yhteisöllisemmän ympäristön, jossa kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen ovat entistä tehokkaampia.

Tässä muutamia periaatteita ja käytännön malleja koulun ja kodin väliselle yhteistyölle kiusaamistapauksissa:

1. Avoin ja luottamuksellinen viestintä

Ensimmäinen ja tärkein askel on, että koulun ja kodin välinen viestintä on avointa, rehellistä ja luottamuksellista. Vanhempien ja opettajien tulee pystyä jakamaan tietoa ja tuntemuksiaan tilanteesta ilman pelkoa tuomitsemisesta. Molempien osapuolten on tärkeää uskoa, että heillä on yhteinen tavoite: kiusaamisen lopettaminen ja lapsen hyvinvointi.

- **Aikainen reagointi ja tiedon jakaminen**: Jos koulussa huomataan kiusaamista, on tärkeä toimia nopeasti KaMu-mallin mukaisesti ja kertoa tilanteesta huoltajalle. Vastaavasti, jos vanhemmat havaitsevat kiusaamista kotona (esim. lapsen ahdistus tai koulun välttäminen), heidän tulee ottaa yhteyttä kouluun.
    - *Esimerkki:* "Olemme huomanneet, että [lapsen nimi] on alkanut kieltäytyä koulunkäynnistä ja vaikuttaa ahdistuneelta. Voimmeko yhdessä keskustella, mitä koulussa on tapahtunut?"
- **Viestintäkanavat**: Koulu voi käyttää viestintäkanavia kuten **sähköpostia, Wilmaa, puheluja, vanhempainiltoja tai järjestettyjä tapaamisia** keskustellakseen vanhempien kanssa. Samoin vanhemmat voivat pyytää tapaamisia opettajan tai koulun johtajan / rehtorin kanssa.
    - *Esimerkki:* "Olisi todella hienoa, jos voisimme sopia tapaamisen, jotta voimme yhdessä keskustella siitä, miten [lapsen nimi] voi koulussa."
    -

2. Yhteinen tavoite ja lähestymistapa

Koulun ja kodin tulee olla yhtenäisiä ja toimia samoin tavoittein. Kiusaamisen ratkaisemisessa tulee olla yhteinen suunnitelma ja toimintaohjeet, joita molemmat osapuolet noudattavat. Tässä on tärkeää, että sekä koulu että koti suhtautuvat kiusaamiseen vakavasti ja puuttuvat siihen yhteisesti.

- **Tavoitteet ja toimenpiteet**: Molempien osapuolten tulisi selkeästi sopia, mitä toimenpiteitä otetaan käyttöön kiusaamisen estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi. Tämä voi sisältää keskusteluja kiusaajan ja kiusatun kanssa, sovittelua, seurannan ja mahdollisesti KaMu-mallin käyttöönottoa.
    - *Esimerkki:* "Olemme päättäneet järjestää tapaamiset sekä [lapsen nimi] että kiusaajan kanssa, jossa käsitellään tapahtunutta ja pohditaan ratkaisuja."
- **Sopimus toimintatavoista**: On tärkeää, että koulu ja koti tekevät selkeän sopimuksen siitä, miten molemmat osapuolet toimivat jatkossa ja mitä odotuksia on kummallekin. Tämä voi

sisältää muun muassa säännölliset tarkistukset tilanteen edistymisestä ja sitä, että molemmat osapuolet jakavat tietoa jatkotoimenpiteistä.
    - *Esimerkki:* "Päätämme tavata uudelleen kuukauden kuluttua, jotta voimme tarkistaa, onko tilanne parantunut."

3. Vanhempien rooli ja tukeminen kotona

Vanhemmilla on tärkeä rooli lapsensa tukemisessa ja rohkaisemisessa puhumaan kiusaamisesta. Vanhempien tulee kuunnella lastaan tarkasti ja tarjota emotionaalista tukea, mutta heidän on myös oltava mukana tilanteen ratkaisemisessa koulun kanssa.

- **Tunteiden tunnistaminen ja käsitteleminen**: Vanhempien tulee auttaa lastaan käsittelemään kiusaamisen aiheuttamia tunteita, kuten häpeää, surua ja ahdistusta. Tärkeää on, että lapsi ei jää yksin tunteidensa kanssa.
    - *Esimerkki:* "Ymmärrän, että tämä on todella vaikeaa, mutta olet rohkea, että kerrot tästä. Voimme yhdessä miettiä, mitä voimme tehdä."
- **Rohkaise yhteistyöhön koulun kanssa**: Vanhempien tulisi kannustaa lastaan keskustelemaan opettajien tai koulun muun henkilökunnan kanssa. Jos lapsi on varautunut, vanhemmat voivat auttaa häntä valmistautumaan keskusteluun.
    - *Esimerkki:* "Puhutaan yhdessä opettajalle ja katsotaan, miten voimme ratkaista tämän yhdessä."

4. Koulu ja vanhemmat: Puuttuminen ja tuki kiusaajalle

Kiusaamista ei voi käsitellä vain kiusatun näkökulmasta, vaan myös kiusaajalle tulee antaa mahdollisuus ymmärtää tekojensa vaikutukset ja saada tukea käyttäytymisen muuttamiseen. Koulu ja koti voivat toimia yhdessä tässä prosessissa.

- Kiusaajalle suunnattu tuki: Koulun ja kodin tulisi keskustella siitä, miten kiusaajalle tarjotaan tukea ja ohjausta, jotta hän voi ymmärtää käytöksensä vaikutukset ja ottaa vastuun teostaan. Tämä voi sisältää keskusteluja, mahdollisesti koulupsykologin tai muun asiantuntijan tukea ja mahdolliset käyttäytymisen muuttamiseen tähtäävät ohjelmat.
- Yhteinen seuranta: Kiusaajalle voidaan asettaa tarkempia seuranta- ja tukitoimia koulussa ja kotona. Vanhempien tulisi seurata kotona tapahtuvaa käyttäytymistä ja pitää koulun kanssa yhteyttä jatkotoimista.

5. Seuranta ja jatkotoimet

Kiusaamistapauksia ei tulisi jättää pelkästään ensimmäisen keskustelun varaan. Koulun ja kodin yhteistyö on jatkuvaa ja molempien osapuolten täytyy seurata tilannetta pitkäjänteisesti. Käydyistä seurantapalavereista tulee laittaa tieto huoltajalle.

- **Jatkuva tuki ja tarkistaminen**: Vanhempien ja koulun tulisi sopia, miten tilanne tarkistetaan jatkossa. Tämä voi tarkoittaa tapaamisia, keskusteluja lapsen ja kiusaajan kanssa sekä muutosten seuraamista.
    - *Esimerkki:* "Jatkamme tilanneseurantaa ja sovimme uuden tapaamisen kahden viikon kuluttua. Näin voimme varmistaa, että tilanne ei pahene uudelleen."
- **Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy**: Jos kiusaaminen ei lopu, on tärkeää puuttua siihen nopeasti ja tehokkaasti. Koulu voi esimerkiksi tarjota enemmän tukea kiusatulle ja kiusaajalle, ja vanhemmat voivat tukea lastaan kotona.
    - *Esimerkki:* "Jos tilanne ei parane, keskustelemme yhdessä lisää siitä, miten voimme puuttua siihen, ja pohdimme uusia ratkaisuja."

Esimerkkikysymyksiä keskustelun tueksi
(ei ole tarkoituksenmukaista kysyä kaikkia)

1. Kiusaamisen uhrin (kiusatun) kanssa käytävät kysymykset:

Yleiset kysymykset:

- Voitko kertoa, mitä on tapahtunut?
- Milloin ensimmäisen kerran huomasit, että sinua kohdeltiin näin?
- Kuka on ollut mukana?
- Onko kiusaaminen ollut toistuvaa vai tapahtuuko sitä vain tietyissä tilanteissa?
- Onko jotain erityistä, mikä laukaisee kiusaamisen?
- Oletko kertonut tästä kenellekään aiemmin?
- Miltä tämä sinusta tuntuu?
- Onko kiusaaminen tapahtunut vain henkilökohtaisesti vai myös verkossa (sosiaalinen media, viestit)?

Kiusaamisen luonteen selvittäminen, tunteiden ja vaikutusten tarkastelu:

- Miten tämä on vaikuttanut sinuun arjessa, koulussa tai töissä?
- Oletko huomannut muutoksia käytöksessäsi, tunnetko pelkoa tai ahdistusta kiusaamisen vuoksi?
- Onko sinulla ollut fyysisiä oireita, kuten päänsärkyä, vatsakipuja tai unettomuutta?
- Oletko jäänyt yksin tämän asian kanssa? Onko joku tukenasi?
- Oletko huomannut, että kiusaaminen on saanut muiden suhtautumaan sinuun eri tavalla?
- Miten kiusaaminen on vaikuttanut itsetuntoosi ja siihen, miten näet itsesi?
- Onko kiusaaminen saanut sinut muuttamaan käyttäytymistäsi tai tapojasi (esim. ryhmässä oleminen, pukeutuminen, sanominen tai tekeminen)?
- Oletko huomannut, että kiusaaminen on vaikuttanut mielialaasi ja arkipäiväiseen elämääsi?
- Miten koet, että kiusaaminen on vaikuttanut ihmissuhteisiisi?

Reaktiot ja selviytymisstrategiat:

- Miten olet yrittänyt käsitellä kiusaamista itse? Onko sinulla ollut keinoja, jotka auttavat sinua jaksamaan?
- Oletko saanut apua joltakin (perhe, ystävät, koulupsykologi, opettajat)? Miten tämä apu on vaikuttanut tilanteeseesi?
- Onko jotain erityistä, mitä et ole kertonut kenellekään, mutta joka voisi auttaa ymmärtämään, mitä koet?

Odotukset ja toivomukset:

- Miten toivoisit, että kiusaamiseen puututtaisiin?
- Miten toivoisit tilanteen kehittyvän tulevaisuudessa, jotta kiusaaminen loppuisi?
- Mitä muutoksia haluaisit, jotta koulussa tai työpaikalla olisi turvallisempi ympäristö kaikille?
- Miten voin tukea sinua tässä tilanteessa?
- Mitä toivoisit tapahtuvan seuraavaksi, jotta tilanne paranisi?

2. Kiusaajan kanssa käytävät kysymykset:

Tunnistaminen ja ymmärtäminen:

- Tiedätkö, miksi sinut on pyydetty juttelemaan tänne?
- Mitä luulet, että kiusaaminen on aiheuttanut kiusatulle henkilölle?
- Miksi olet valinnut juuri tämän henkilön kiusattavaksi?
- Oletko ollut tietoinen siitä, miten käytöksesi on vaikuttanut toiseen?
- Mitä ajattelit, kun kiusasitte toista?
- Miten kiusaaminen sai sinut tuntemaan itsesi?
- Oletko tietoinen siitä, että käyttäytymisesi on aiheuttanut toiselle henkilölle pahaa mieltä?
- Miksi olet toiminut näin? Mitkä tekijät siihen saattoivat vaikuttaa?
- Oletko huomannut, että kiusaaminen on jatkunut pitkään tai että se on vaikuttanut kiusattuun henkilöön?
- Oletko nähnyt kiusatun reagoivan tilanteisiin jollain tietyllä tavalla?

Kiusaajan ymmärtäminen ja mahdollisten syiden tarkastelu:

- Oletko itse kokenut kiusaamista tai vaikeuksia, jotka voisivat vaikuttaa käyttäytymiseesi?
- Miten ajattelet, että tällainen käyttäytyminen voi vaikuttaa muihin?
- Oletko huomannut, että tällainen käytös on tavallista tietyssä ryhmässä, ja onko tämä ok mielestäsi?
- Mikä auttaisi sinua ymmärtämään, että kiusaaminen on väärin?

Muutosten ja vastuullisuuden pohtiminen:

- Mitä voisit tehdä toisin, jotta tämä ei toistuisi?
- Oletko valmis pyytämään anteeksi ja ottamaan vastuuta käytöksestäsi?
- Miten muut voisivat tukea sinua, jotta kiusaaminen ei toistuisi?
- Miten voisit muuttua, jotta et satuttaisi toisia samalla tavalla jatkossa?
- Miten voimme yhdessä estää tämän toistumisen tulevaisuudessa?
- Miten voisit osoittaa empatiaa ja tukea kiusattua henkilöä tässä tilanteessa?

Empatia ja näkökulman vaihto:

- Miten ajattelisit tilanteen, jos olisit itse kiusattu?
- Miten ajattelet, että kiusaaminen vaikuttaa ryhmän dynamiikkaan ja yhteisöön?
- Miten voimme yhdessä luoda ympäristön, jossa kaikki voivat olla rauhassa ilman pelkoa kiusaamisesta?

3. Ympärillä olevien (sivustakatsojien, ystävien, muiden oppilaiden tai työntekijöiden) kysymykset:

Kokemukset ja havainnot:

- Oletko nähnyt tai kuullut kiusaamista? Mitä tarkalleen ottaen tapahtui?
- Oletko itse koskaan ollut osallinen kiusaamisessa (vaikka et olisikaan ollut suoraan kiusaaja)? Jos kyllä, miten se tapahtui?
- Miten kiusaaminen on vaikuttanut ryhmän ja yhteisön ilmapiiriin?
- Oletko kuullut kiusaamiseen liittyvää keskustelua tai kommentteja, jotka voivat olla haitallisia tai epäkunnioittavia?
- Oletko kokenut pelkoa tai huolta puuttua tilanteeseen? Mikä estää sinua puuttumasta?
- Oletko huomannut kiusaamista tällä henkilöllä? Jos olet, miten se on ilmennyt?
- Miten olet reagoinut tilanteisiin, joissa on ollut kiusaamista?
- Oletko ollut mukana tilanteessa, jossa kiusaaminen on tapahtunut?
- Miten muut oppilaat/työntekijät ovat suhtautuneet kiusaamiseen?

Empatia ja yhteisön rooli:

- Miksi uskot, että kiusaaminen on jäänyt huomiotta?
- Miten yhteisön ja ympäristön pitäisi puuttua kiusaamiseen, jos sitä ilmenee?
- Onko yhteisösi käsitellyt aiemmin kiusaamista? Jos ei, miksi ei?
- Mitä voisit itse tehdä, jos huomaisit kiusaamista ympärilläsi?

Miten tukea kiusattua:

- Miten voisimme tukea kiusattua henkilöä yhdessä ja estää tilanteen pahenemista?
- Oletko valmis tukemaan kiusatun henkilöä ja auttamaan häntä pääsemään tilanteen yli?

Tukea ja toimintamalleja:

- Miten mielestäsi meidän tulisi reagoida, kun huomaamme kiusaamista?
- Miten me kaikki voimme luoda yhteisön, jossa kiusaamista ei hyväksytä ja jossa kaikki voivat tuntea olonsa turvalliseksi?
- Mitä voimme tehdä yhdessä, jotta kiusaaminen ei toistuisi?
- Miten voimme tukea kiusattuja ja estää kiusaamisen jatkumisen?
- Onko joku henkilö, jonka kanssa voimme yhdessä keskustella kiusaamisen ehkäisemisestä tai puuttumisesta?

4. Aikuisille ja opettajille (tai muille vastuuhenkilöille) suunnatut kysymykset:

Käytännöt ja toimintatavat:

- Miten koulu/työpaikka käsittelee kiusaamista? Onko teillä olemassa selkeä toimintaohjeistus?
- Onko olemassa käytäntöjä kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisemiseksi?
- Miten puututte kiusaamiseen, jos se tulee ilmi?

Yhteisön ja koulun toimintakulttuuri:

- Miten koulun tai työpaikan ilmapiiri tukee kaikkien turvallisuutta ja hyvinvointia?
- Miten olette käsitelleet kiusaamista aikaisemmin? Onko kiusaamisen ehkäisemiseen ja tunnistamiseen liittyviä käytäntöjä?
- Ovatko kiusaamiset ilmenneet vain tietyissä paikoissa tai ryhmissä, ja jos näin on, miksi juuri nämä paikat tai ryhmät?

Tukea ja resurssit:

- Onko kiusatulle tarjolla tukea, kuten keskusteluapua tai psykologi?
- Miten voimme parantaa kiusaamisen ehkäisemistä ja puuttumista koulussa/työpaikalla?

Tukea ja toimenpiteet:

- Miten voimme varmistaa, että kaikki osapuolet saavat tukea kiusaamisen selvittämisessä ja ratkaisemisessa?
- Miten koulussa/työpaikalla voidaan vahvistaa kiusaamisen ehkäisyä ja puuttumiskulttuuria?
- Miten voimme kouluttaa niin nuoria kuin aikuisia kiusaamisen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen tehokkaasti?
- Miten voimme tukea niitä, jotka ovat nähneet kiusaamista mutta eivät ole uskaltaneet puuttua siihen?

Korjaavat toimenpiteet ja seuraukset:

- Mitä toimenpiteitä on otettu käyttöön kiusaamisen ehkäisemiseksi, ja miten voimme varmistaa, että kiusaaminen ei toistu?
- Miten kiusaamiseen puuttuva prosessi on määritelty, ja kuinka johdonmukainen se on?
- Miten voimme pitää kiusatun ja kiusaajan välillä oikeudenmukaisen keskustelun, joka edistää molempien osapuolten hyvinvointia?
- Mitä seurauksia kiusaamisella voi olla kiusaajalle ja kiusatulle?
- Miten voidaan varmistaa, että kiusaaminen ei toistu?
- Onko olemassa tapoja, joilla koko yhteisö voisi osallistua kiusaamisen ehkäisemiseen ja reagoimiseen?

RIITA- JA KIUSAAMISTILANTEIDEN SELVITYSKAAVIO

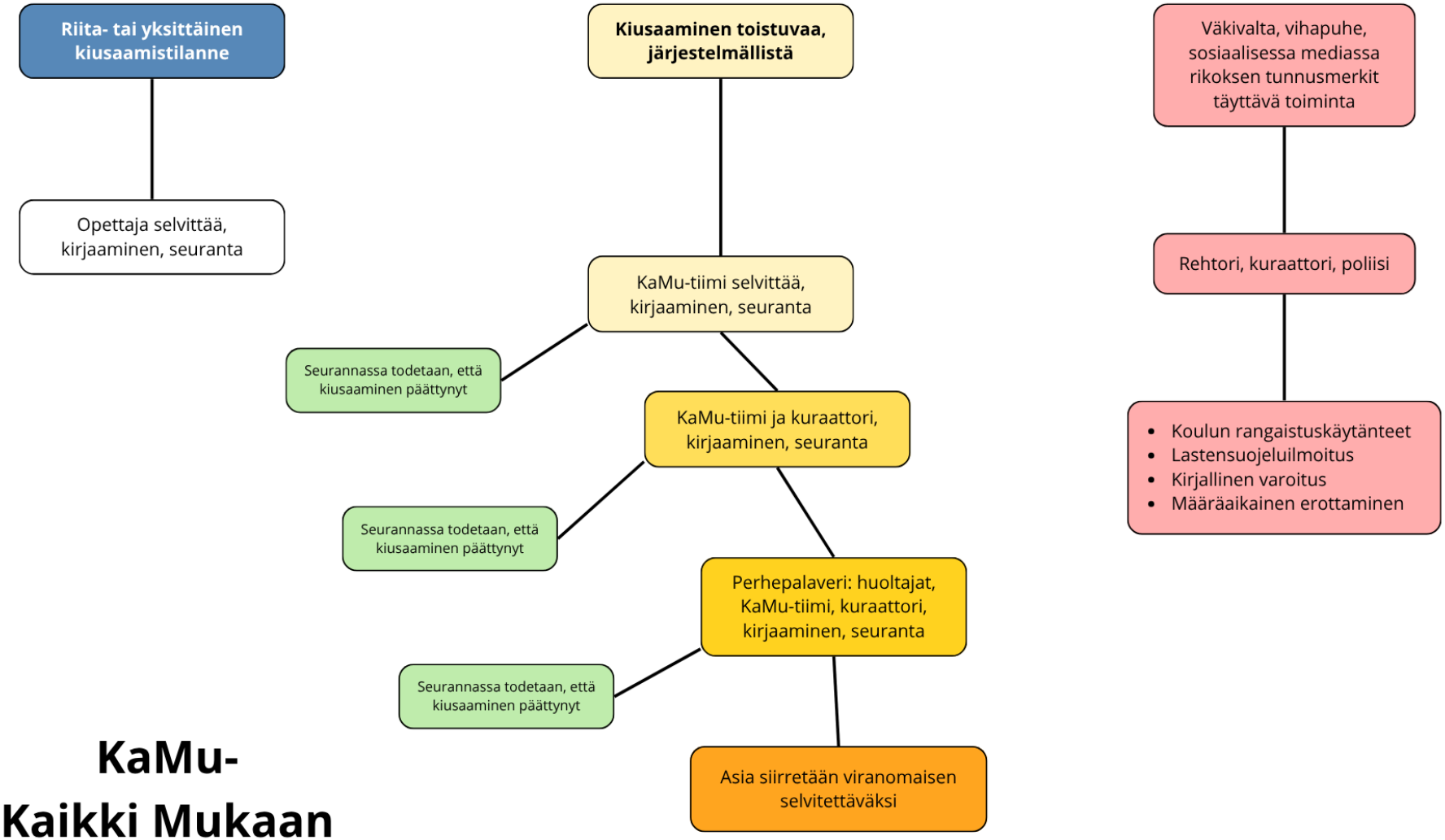

KaMu-
Kaikki Mukaan

Jälkihoito

Kiusaamista kokenut saattaa tarvita jälkitukea kokemuksensa käsittelyyn. Oireilu voi alkaa heti tai vasta kiusaamisen loppumisen jälkeen, jolloin sitä ei välttämättä osaa yhdistää esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelkojaan tai ahdistuneisuuttaan kokemaansa kiusaamisväkivaltaan. Jokaisen yksilön kokemus ja toipumispolku tulee huomioida, sillä kukaan ei voi määritellä toisen puolesta, miten tai missä aikataulussa toisen kuuluisi toipua. Vain toipuja itse voi määritellä toipumisen tahdin ja tarpeensa.

Tukikeskus Valopilkun Vahvuudet esiin – kiusaamisen jälkihoidon malli on osoittautunut tehokkaaksi kiusaamisen jälkitukena. Malli soveltuu sekä yksilötukeen että vertaistukiryhmiin. Koska kiusaaminen on ryhmäilmiö, vertaisryhmä voi olla toipumisessa keskeisessä roolissa: se voi muuttaa ihmisen käsitystä itsestään ja tarjota ensimmäisen kokemuksen ryhmään hyväksytyksi tulemisesta. Malli yhdistää psykoedukaatiota – eli tietoa kiusaamisen mekanismeista ja sen seurauksista – sekä käytännön harjoitteita kokemusten käsittelyyn. Ymmärryksen lisääminen auttaa osallistujaa jäsentämään omia kokemuksiaan ja tukee toipumista.

Malliin perehtyminen käymällä koulutus tai käymällä materiaalia läpi yhdessä koulutuksen käyneen kanssa on toivottavaa ennen mallin käyttämistä.

Koulun ammattilaiset voivat matalalla kynnyksellä olla yhteydessä ja saada konsultaatiotukea kiusaamisen jälkituen järjestämiseen Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkusta.

Jälkihoidon järjestäminen

Jokainen koulu suunnittelee itse oman jälkihoitomallinsa.

1. Vastuu ja koordinoiminen: Mikä taho vastaa ja järjestää?
2. Tarpeen tunnistaminen: Kuka arvioi tilanteen ja ohjaa kiusatut jälkihoitoon? Entä kiusaajat?
3. Jälkihoidon sisältö: Kuka/ketkä hoitaa?
4. Paikka: Missä tapaamiset järjestetään?
5. Yhteistyö: Mitä muita vahvistavia toimintoja voisi saada muilla sektoreilla? (MLL, seurakunta, nuorisotyö, kriisikeskus)

Yhteistyö viranomaisten kanssa

Väkivalta-, kiusaamis- ja häirintätilanteiden hoitamisessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa (esim. sosiaalitoimi, terveydenhuolto, poliisi).

Poliisi toivoo yhteydenottoa ainakin seuraavissa tilanteissa:

- silloin, kun oppilaalla on toistuvia väkivallan tekoja (viimeistään kolmannen kerran jälkeen tiedonanto poliisille)
- kaikista yli 15-vuotiaista kiusaajista tiedonanto poliisille
- nettikiusaaminen: ilmoitus poliisille (kiusatun huoltajat voivat tehdä rikosilmoituksen)
- aina tarvittaessa, etenkin jos koulun omat keinot eivät riitä

Käytännön ohjeita

KaMu-tiimi, rehtori tai kuraattori hoitaa tiedonannon poliisille, mieluiten sähköpostilla; selvityksessä olisi hyvä avata tapahtuma yksityiskohtaisesti (mitä, kuka, ketkä, missä, milloin, miksi ym.)

Kaikissa kiusaamiseen liittyvissä tapauksissa voi olla yhteydessä Ankkuri-ryhmän kanssa (Itä-Suomen poliisilaitoksen Ennalta estävä toiminto)

Yhteystiedot:
Sähköposti: eet.etela-savo.ita-suomi@poliisi.fi
vanhempi rikoskonstaapeli
vanhempi konstaapeli
sosiaalityöntekijä, puh. 044 417 4133 Elina Käyhkö
nuorisotyöntekijä, puh. 044 417 4280
sairaanhoitaja, puh. 044 417 2846 Elli Ojasalo

LIITTEET

CHECK-LISTA ENNALTAEHKÄISEVISTÄ TOIMENPITEISTÄ

HYVÄN ILMAPIIRIN LUOMINEN				
Kiusaamista ehkäisevä toimenpide / Teema	**Käytössä**	**Kokeiltu**	**Ei käytössä / Ei kokeiltu**	**Käytänteitä, huomiota, ehdotuksia, kokemuksia**
Keskittyminen ratkaisujen löytämiseen syyttelyn sijaan, ratkaisukeskeisyys				
Asennekasvatus: erilaisuuden hyväksyminen				
Myönteisen asenneilmapiirin edistäminen yhteisössä				
Hyvän ilmapiirin luominen sekä luokan että koulun oppilaiden kesken				
Vastuun kantamisen opettaminen omasta toiminnasta				
Tunne- ja empatiataitojen opettaminen				
Itsetunnon vahvistaminen				
Positiivinen pedagogiikka				
Oppilaiden ja opettajien tietoisuuden herättäminen ja oman toiminnan tarkkaileminen				
Oppilaiden sitouttaminen kiusaamisen vastaiseen toimintaan				
Koulun henkilökunnan sitouttaminen yhteisiin toimintatapoihin kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja kiusaamistapausten selvittelyssä				
Vuorovaikutustaidot: tervehtiminen, puhekulttuuri, toisen huomioiminen				

RYHMÄYTTÄMINEN				
Kiusaamista ehkäisevä toimenpide / Teema	**Käytössä**	**Kokeiltu**	**Ei käytössä / Ei kokeiltu**	**Käytänteitä, huomiota, ehdotuksia, kokemuksia**
Yhteiset tapahtumat				
Teemapäivät				
Ryhmäytymispäivät				
Luokan tunnit				
Ryhmäyttäminen eri oppiaineiden tunnilla				
Oppilaiden tutustuttaminen toisiinsa, esim. välituntitoiminnan kautta				
Kummitoiminta				
Tukioppilastoiminta				

OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN				
Kiusaamista ehkäisevä toimenpide / Teema	**Käytössä**	**Kokeiltu**	**Ei käytössä / Ei kokeiltu**	**Käytänteitä, huomiota, ehdotuksia, kokemuksia**
Oppilaskunta				
Ideointiin ja suunnitteluun mukaan ottaminen, oppilaiden kuuleminen				
Vastuuttaminen				
Luokan omat säännöt				
Turvallisen tilan ja koulupäivän suunnittelu				
Tietoisuuden lisääminen kiusaamisilmiöstä				
Palautelaatikko (positiivisuusboksi)				

KOULUN TOIMINTAKULTTUURI				
Kiusaamista ehkäisevä toimenpide / Teema	**Käytössä**	**Kokeiltu**	**Ei käytössä / Ei kokeiltu**	**Käytänteitä, huomiota, ehdotuksia, kokemuksia**
Koulun järjestyssäännöt				
Turvallisen tilan periaatteet				
Toimiva opiskeluhuolto				
Koulun eri toimijoiden hyödyntäminen (kasvatusohjaaja, kuraattori, nuorisotyöntekijä, koulupsykologi, terveydenhoitaja)				
Riittävä koulutus ja tiedon jakaminen				
Riittävä valvonta välitunti- ja siirtymätilanteissa				
Yhteiset välituntisäännöt				
Päivänavaukset eri aiheista				

KOULUN JA KODIN VÄLINEN YHTEISTYÖ				
Kiusaamista ehkäisevä toimenpide / Teema	**Käytössä**	**Kokeiltu**	**Ei käytössä / Ei kokeiltu**	**Käytänteitä, huomiota, ehdotuksia, kokemuksia**
Vanhempainvartit ja arviointikeskustelut				
Vanhempainillat				
Yhteistyö vanhempainyhdistyksen kanssa				
Kasvatuskumppanuuden vahvistaminen huoltajien kanssa				
Moniammatilliset palaverit				
Kamusta tiedottaminen (oppilas ja koti)				

KIUSAAMISEN VASTAINEN TOIMINTA				
Kiusaamista ehkäisevä toimenpide / Teema	**Käytössä**	**Kokeiltu**	**Ei käytössä / Ei kokeiltu**	**Käytänteitä, huomiota, ehdotuksia, kokemuksia**
Kaikkien toimijoiden sitouttaminen kiusaamattomuuden kulttuuriin ja sitoutuminen kiusaamiseen vastaiseen toimintaan				
Riittävä koulutus ja tiedon jakaminen kiusaamiseen liittyen				
KaMu-toimintamalli mukana opetussuunnitelmassa ja lukuvuosisuunnitelmassa				
Erilaiset ja säännölliset kiusaamista kartoittavat kyselyt: kiusaamis- ja kouluviihtyvyyskyselyt, sosiogrammit				
Verkostoituminen ja yhteistyö eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa (esim. nuorisotyö, poliisi, vanhempainyhdistys, seurakunta)				
KaMu-mallin käyttöönotto ja perehdytys				
Tilanteiden dokumentointi				
KaMu-tiimi				

Tiedote koteihin

Savonlinnan ja Enonkosken kouluissa on käytössä KaMu eli Kaikki Mukaan -toimintamalli, jonka tarkoituksena on ehkäistä ja vähentää kiusaamista kouluissa. Tavoitteena on luoda kaikille turvallinen oppimis- ja toimintaympäristö, jossa jokainen oppilas tulee hyväksytyksi omana itsenään.

Kasvamiseen ja kaveritaitojen oppimiseen kuuluvat aika-ajoin arjessa näkyvät kinat ja erimielisyydet. Koulukiusaaminen sitä vastoin on tahallista ja toistuvaa, henkistä ja/tai fyysistä toimintaa, jonka yksi tai useampi koululainen kohdistaa yhteen ja samaan uhriin koulussa tai koulumatkalla. Some-kiusaaminen on sosiaalisen median alustoilla tapahtuvaa kiusaamista, joka ajoittuu yleensä vapaa-ajalle ja tapahtuu puhelimen välityksellä. Huomioitavaa on, että huoltajat ovat vastuussa alaikäisen lapsen puhelinkäyttäytymisestä. Kiusaaminen, oli se minkälaista tahansa, voi myös täyttää rikoksen tunnusmerkit, jolloin sen selvittäminen siirtyy virkavallalle. Pahimmillaan kiusaaminen voi jättää kiusattuun elinikäiset jäljet.

Kiusaamisen ehkäisy alkaa arjesta - siitä miten kohtaamme lapset koulussa, harrastuksissa, julkisissa tiloissa ja vapaa-ajalla. Koulussa kiusaamisen ennaltaehkäisyyn kuuluu vuorovaikutus-, tunne- ja kaveritaitojen opettaminen sekä yhteistyötaitojen vahvistaminen. Välittävä ja turvallinen ilmapiiri, selkeät säännöt ja seuraamukset sekä niiden noudattaminen, vuosittain teetettävät kouluviihtyvyyskyselyt, koulun KaMu -malli ja monialainen yhteistyö eri toimijoiden kanssa ovat avainasemassa kiusaamisen vastaisessa toiminnassa.

Koulumme KaMu-tiimi, opettajat, henkilökunta ja oppilaat voivat tehdä paljon kiusaamisen lopettamiseksi, mutta huoltajien tuki on siinä ensiarvoisen tärkeää. Puhu lapsesi kuullen myönteisesti koulusta, koulun henkilökunnasta, muista oppilaista ja heidän perheistään. Ole välittävä ja läsnä oleva aikuinen, joka kuuntelee.

Ota yhteyttä kouluun, jos havaitset tai kuulet kiusaamista. Yhdessä kasvatamme lapsista ja nuorista toisensa hyväksyviä ja kunnioittavia ihmisiä.

Tee toiselle niitä tekoja, joita haluaisit itsellesi tehtävän.

Terveisin koulumme KaMu-tiimi:

Saatteeksi kouluviihtyvyyskyselyyn

Opettajalle

Kiusaamiskysely toteutetaan kaksi kertaa lukuvuodessa (lokakuussa ja maaliskuussa).

Kyselyn tarkoituksena ei ole pelkästään kerätä tietoa, vaan tunnistaa mahdolliset kiusaamistilanteet mahdollisimman varhain ja varmistaa, että niihin voidaan puuttua. Vastaukset käsitellään aina luottamuksellisesti.

Ennen kyselyn täyttämistä opettajan on hyvä luoda luokkaan rauhallinen ja turvallinen ilmapiiri sekä käydä oppilaiden kanssa läpi, mitä kiusaamisella tarkoitetaan. Korosta oppilaille, että rehelliset ja huolelliset vastaukset auttavat koulua huolehtimaan jokaisen turvallisesta oppimisympäristöstä.

Käy seuraavat asiat läpi oppilaiden kanssa ennen kyselyn täyttämistä

Kiusaaminen on toistuvaa tai tahallista toisen oppilaan loukkaamista, vahingoittamista tai ulkopuolelle jättämistä. Kiusaamiseen voi osallistua yksi tai useampi oppilas.

Kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi:

- nimittelynä, pilkkaamisena tai uhkailuna
- tönimisenä, lyömisenä tai muuna fyysisenä satuttamisena
- ilkeinä viesteinä tai nettikiusaamisena
- porukan ulkopuolelle jättämisenä
- tavaroiden rikkomisena tai ottamisena
- toisen nöyryyttämisenä tai tahallisena pahan mielen aiheuttamisena.

Kiusaamistilanteessa kiusatun on usein vaikea puolustautua tai saada tilannetta loppumaan omin voimin.

Kaikki ristiriidat eivät ole kiusaamista. Esimerkiksi kahden suunnilleen tasavertaisen oppilaan yksittäinen riita tai erimielisyys ei yleensä ole kiusaamista, vaikka sekin tulee selvittää.

On tärkeää, että vastaat kyselyyn rehellisesti ja huolellisesti. Vastauksesi auttavat koulua ehkäisemään kiusaamista ja puuttumaan siihen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

Kouluviihtyvyys- ja kiusaamiskyselyn laatiminen ja toteuttaminen

Säännöllinen ja kattava kysely on keskeinen työkalu kouluyhteisön hyvinvoinnin seurantaan ja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Kyselyn tarkoituksena on selvittää oppilaiden koulumotivaatiota, jaksamista, turvallisuuden tunnetta sekä mahdollisia kiusaamiskokemuksia.

Saatujen tietojen pohjalta koulut pystyvät reagoimaan nopeasti esiin nouseviin haasteisiin ja kehittämään kouluympäristöstä turvallisemman ja viihtyisämmän kaikille.

Aikataulu ja vuosikello: Kysely toteutetaan kaikilla kouluilla kaksi kertaa lukuvuodessa (syyslukukaudella ja kevätlukukaudella). Kyselyjen tarkat ajankohdat tulee merkitä näkyvästi koulun lukuvuosisuunnitelmaan ja vuosikelloon.

Koulukohtainen toteutus: Jokainen koulu voi muotoilla kyselystä oman näköisensä ja lisätä siihen omia, yksikölleen ajankohtaisia kysymyksiä.

Toteutustapa luokka-asteittain:

1–2 luokat: Kysely toteutetaan paperiversiona pienten oppilaiden lukutaidon ja digitaalisten taitojen kehitystaso huomioiden (esim. hymiöasteikoilla tuettu paperilomake).

3-5 ja 6-9 luokat: Kysely toteutetaan digitaalisesti Forms-kyselynä.

Oppilaille tähdennetään, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

Kyselyn olennaiset teemat

Koulun omassa kyselyssä on suositeltavaa käyttää selkeitä asteikkoja (esim. Aina – Usein – Joskus – Ei koskaan tai hymiöitä 😊 😐 ☹️).

Rungon tulee kattaa ainakin seuraavat neljä keskeistä osa-aluetta:

Kyselyn teemat ja sisällölliset vaatimukset

Koulu voi päättää kysymysten tarkan muotoilun itse, mutta jokaisen koulun kyselyssä **on hyvä huomioida oppilaan oma näkemys ja kokemus seuraavista teemoista**:

- **Koulussa viihtyminen:** Oppilaan yleinen tunne ja motivaatio tulla kouluun.
- **Jaksaminen:** Oppilaan voimavarat ja jaksaminen koulupäivien aikana.
- **Saatu tuki:** Oppilaan kokemus siitä, saako hän tarvittaessa apua opiskeluun ja ongelmiinsa.
- **Minäkäsityselementit:** Oppilaan pärjäämisen ja onnistumisen tunne oppijana sekä itseluottamus kouluyhteisössä.
- **Kaverisuhteet:** Kavereiden olemassaolo, yksinäisyyden kokemus ja vertaissuhteet.
- **Luokan ilmapiiri:** Luokan työrauha, ryhmähenki, me-henki ja oppilaiden välinen reiluus.
- **Turvalliset aikuiset:** Oppilaan kokemus siitä, onko koulussa aikuisia, joihin hän luottaa ja joiden puoleen hän uskaltaa kääntyä pahan olon tai ongelmien yllättäessä.
- **Kiusaaminen ja turvallisuus:**
    - Omat kiusaamiskokemukset (koulussa, koulumatkalla, netissä).
    - Havainnot muiden kiusaamisesta.
    - Kiusaamisen muodot ja turvattomat paikat/tilanteet koulussa.
    - Koulun aikuisten puuttuminen ja tiedonsaanti kiusaamistilanteissa.

Kamu-lomakkeet ja dokumentointi

Kamu-toimintamallin eri vaiheisiin on laadittu omat lomakkeensa. Lomakkeiden avulla varmistetaan kiusaamistilanteiden selvittämisen, sovittujen toimenpiteiden ja seurannan yhdenmukainen dokumentointi.

Kamu-lomakkeita säilytetään koulussa tietoturvallisesti ja siten, että asiakirjoihin on pääsy ainoastaan niillä henkilöillä, joilla on työtehtäviensä perusteella oikeus käsitellä niitä.

Lomakkeet sisältävät henkilötietoja ja voivat sisältää salassa pidettäviä tietoja. Asiakirjojen käsittelyssä, säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä Savonlinnan kaupungin/ Enonkosken kunnan tietosuoja-, tiedonhallinta- ja arkistointiohjeita.

Kamu-lomakkeet ovat toistaiseksi paperisia. Sähköisen lomakeratkaisun käyttöönotossa tulee varmistaa, että käytettävä järjestelmä täyttää henkilötietojen käsittelylle asetetut tietosuoja- ja tietoturvavaatimukset sekä mahdollistaa asiakirjojen asianmukaisen säilyttämisen ja hallinnan.

Huoltajalle ilmoittaminen

Perusopetuslain mukaan opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta sekä näihin liittyvistä toimenpiteistä.

Huoltajalle kerrotaan asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot. Huoltajalle voidaan kertoa, mitä tilanteessa on tapahtunut, miten asiaa on koulussa selvitetty, mitä toimenpiteitä on tehty ja miten asian käsittelyä jatketaan.

Kiusaamistilanteen selvittämiseen liittyvissä asioissa huoltajalle voidaan antaa asian käsittelyn kannalta tarpeellisia tietoja myös muista asian osapuolista. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi kiusaamiseen osallistuneen tai kiusaamisen kohteena olleen oppilaan nimi, kun tiedon antamiseen on lainsäädännön mukainen peruste ja tieto on asian käsittelyn kannalta tarpeellinen.

Huoltajalle ei kuitenkaan tule luovuttaa tarpeettomia henkilötietoja, kuten toisen oppilaan yhteystietoja tai terveydentilaa koskevia tietoja. Tietoja annettaessa tulee aina noudattaa salassapitoa ja tietosuojaa koskevia säännöksiä sekä arvioida, ovatko luovutettavat tiedot asian käsittelyn kannalta tarpeellisia.

Huoltajalle kerrotaan oman lapsen osalta sovituista ja toteutetuista toimenpiteistä sekä siitä, kehen hän voi tarvittaessa olla yhteydessä asian jatkokäsittelyssä.

Huoltajalle tiedottamisen dokumentointi

Puhelimitse tai kasvokkain tapahtunutta yhteydenottoa täydennetään Wilma-viestillä. Kirjallinen yhteenveto tukee tiedonkulkua ja varmistaa, että koululla ja huoltajalla on yhteinen käsitys sovituista asioista.

Wilma-viestissä tulee huomioida tietosuoja. Viestiin kirjataan ainoastaan asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot, eikä siinä luovuteta toisia oppilaita koskevia henkilötietoja tai muita salassa pidettäviä tietoja.

Kiusaamisraportointilomakkeet

Kiusatun oppilaan 1. haastattelu

Kiusaamisesta epäillyn oppilaan haastattelu

Kiusatun oppilaan seurantalomake

Kiusaavan oppilaan seurantalomake

Kiusatun oppilaan jatkovaiheiden haastattelu

Kiusaavan oppilaan jatkovaiheiden haastattelu

Perhepalaveri

LUOTTAMUKSELLINEN

Savonlinna

Kiusaamisraportointilomake

Kiusatun oppilaan 1. haastattelu

Koulu _____ Päivämäärä _____

Selvittelijöiden nimet _____

Oppilas _____ Luokka _____

Millaista kiusaamista on esiintynyt, millaisissa tilanteissa?

Aktiivisesti kiusaamiseen osallistuneet oppilaat

Kauanko kiusaaminen on jatkunut? Milloin viimeksi?

Millaisia vaikutuksia kiusaamisella on ollut?

Huomioitavaa

Ovatko huoltajat tietoisa kiusaamisesta? Kyllä ◯ Ei ◯

Huoltajaa tiedotettu keskustelusta Wilma ◯ Puhelu ◯ (puhelun pääkohdat kirjallisesti Wilma viestinä huoltajille)

muu tapa: _____

Savonlinna

Kiusaamisraportointilomake

Kiusaavan oppilaan seurantalomake

Koulu _____ Päivämäärä _____

Selvittelijöiden nimet _____

Kiusattu oppilas _____ Luokka _____

Kiusaava oppilas _____ Luokka _____

Seurantavaiheet

1. Seuranta **Päivämäärä** _____

Olen pitänyt sovituista asioista kiinni	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Olen antanut toisille opiskelu- ja koulurauhan	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Olen ottanut muut huomioon välitunneilla ja yhteisissä tilanteissa	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Tarvitsen vielä aikuisen tukea sovittujen asioiden toteutumiseen	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯

Havainnot tilanteesta

Huoltajalle ilmoitus seurannasta **Wilma** ◯ **Puhelu** ◯

1. Seuranta **Päivämäärä** _____

Olen pitänyt sovituista asioista kiinni	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Olen antanut toisille opiskelu- ja koulurauhan	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Olen ottanut muut huomioon välitunneilla ja yhteisissä tilanteissa	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Tarvitsen vielä aikuisen tukea sovittujen asioiden toteutumiseen	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯

Havainnot tilanteesta

Huoltajalle ilmoitus seurannasta **Wilma** ◯ **Puhelu** ◯

1. Seuranta **Päivämäärä** _____

Olen pitänyt sovituista asioista kiinni	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Olen antanut toisille opiskelu- ja koulurauhan	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Olen ottanut muut huomioon välitunneilla ja yhteisissä tilanteissa	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯
Tarvitsen vielä aikuisen tukea sovittujen asioiden toteutumiseen	Kyllä ◯	Joskus ◯	En ◯

Havainnot tilanteesta

Huoltajalle ilmoitus seurannasta **Wilma** ◯ **Puhelu** ◯

Siirtynyt koulun ulkopuoliselle toimijalle pvm: _____

Savonlinna

Kiusaamisraportointilomake

Kiusatun oppilaan jatkovaiheiden haastattelu

Koulu _____ Päivämäärä _____

Selvittelijöiden nimet _____

Kuraattori _____

Kiusattu oppilas _____ Luokka _____

Kiusaava oppilas _____ Luokka _____

Kiusaamiseen osallistuneet oppillaat

Miten kiusaaminen on jatkunut?

Millaisia vaikutuksia kiusaamisella on ollut?

Mitä pitäisi tapahtua jotta tuntisit olisi turvalliseksi koulussa?

Ovatko huoltajat tietoisa kiusaamisesta? Kyllä ◯ Ei ◯

Huoltajaa tiedotettu keskustelusta Wilma ◯ Puhelu ◯ (puhelun pääkohdat kirjallisesti Wilma viestinä huoltajille)

muu tapa: _____

Siirtynyt koulun ulkopuoliselle toimijalle pvm: _____

LUOTTAMUKSELLINEN

Savonlinna

Kiusaamisraportointilomake

Kiusaavan oppilaan jatkovaiheiden haastattelu

Koulu _____ Päivämäärä _____

Selvittelijöiden nimet _____

Kuraattori _____

Kiusattu oppilas _____ Luokka _____

Kiusaava oppilas _____ Luokka _____

Miten arvioit tilanteen tällä hetkellä?

Millaisissa tilanteissa olet ollut yhteydessä tai tekemississä kiusaamista kokevan oppilaan kanssa?

Miten olet noudattanut sovittuja toimintatapoja?

Mikä mielestäsi on ollut vaikeaa tilanteen korjaamisessa?

Miten aiot toimia jatkossa tilanteen korjaantumiseksi? Tarvitsetko aikuisen tukea tilanteeseesi?

Oppilaan allekirjoitus _____

Ovatko huoltajat tietoisa kiusaamisesta? Kyllä ◯ Ei ◯

Huoltajaa tiedotettu keskustelusta Wilma ◯ Puhelu ◯ (puhelun pääkohdat kirjallisesti Wilma viestinä huoltajille)

muu tapa: _____

Siirtynyt koulun ulkopuoliselle toimijalle pvm: _____

LUOTTAMUKSELLINEN

Savonlinna

Kiusaamisraportointilomake

perhepalaveri

Koulu

Päivämäärä

Läsnäolijat

Palaverin aihe ja tilanteen kuvaus

Sovitut toimenpiteet

Seurantapalaverin ajankohta

Muistion laatijan nimi ja tehtävänimike

Linkkejä

Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa:

https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyokouluissa-ja-oppilaitoksissa

KiVa Koulu: https://www.kivakoulu.fi/?utm_source=chatgpt.com

Kiusaamisen vastaisen työn aineisto-MLL:

https://www.mll.fi/ammattilaisille/tietoa-teemoittain/kiusaamisen-vastainen-tyo/?utm_source=chatgpt.com

Koulurauha-MLL: https://www.mll.fi/koulurauha/

Turvataitoja lapsille: https://www.julkari.fi/items/9807b245-da24-46be-9011-4b23e2a222f7

Mast- ryhmäytymisopas: https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmayttamisopas.pdf

Ryhmärenki: https://ryhmarenki.fi/tutustuminen-ryhmassa/

Digitaalinen hyvinvointi ja nettikiusaaminen:

https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointiadigiajassa/nettikiusaaminen/

https://www.nettikiusaaminen.fi/

Hyvinvoinnin tueksi: https://mieli.fi/

https://www.nuortennetti.fi/kiusaaminen/?utm_source=chatgpt.com

https://www.nuortennetti.fi/kiusaaminen/minua-kiusataan/?utm_source=chatgpt.com

Sekasin-Chat

Mannerheimin lastensuojeluliitto väestöliitto

Huoltajalle:

https://www.mll.fi/vanhemmille/?utm_source

=chatgpt.com

https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/vanhempainpuhelin/?utm_source=chatgpt.com

Vakavat tilanteet ja viranomaisapu:

https://ankkuritoiminta.fi/ankkuritoiminta-eripoliisilaitoksilla#ita-suomi

https://www.riku.fi/?utm_source=chatgpt.com

https://nollalinja.fi/?utm_source=chatgpt.com

Lähteet

Koulukiusaamisen vastaisen toimintamallin laatiminen. www.edu.fi.

Kerola, M. 2006. Koulukiusaaminen – ennaltaehkäisy, puuttuminen ja jälkiseuranta.

Puropellon koulun toimintamalli.

Kartanonrannan koulu. Toimintamalli kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttumiseen.

www.kivakoulu.fi www.mll.fi/nuortennetti

Kemiönsaari. Kiusaamisen vastainen toimintasuunnitelma.

Miten puutut kiusaamiseen? www. peda.net.

Salmivalli, K. 1998. Roolit kiusaamisessa.

Seinäjoki. Pohjan koulu. Koulukiusaamisen ehkäisyyn ja selvittelyyn liittyvät ohjeistukset.

Hamarus, P., Holmberg-Kalenius, T. & Salmi, S. 2015. Opas kiusaamisen jälkihoitoon.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen.

Paasivaara, L. & Nikkilä, J. 2010. Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia.

Raina, L. & Haapaniemi, R. 2005. Yksilöt yhdessä – Kasvatus ja persoonan laatu.

Tekstin laadinnassa hyödynnetty tekoälyä